

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/211726>

Please be advised that this information was generated on 2021-09-26 and may be subject to change.

Somalische vluchtelingen in de gemeente Den Haag

Harry van den Tillaart
John Warmerdam

SOMALISCHE VLUCHTELINGEN IN DE GEMEENTE DEN HAAG

Somalische vluchtelingen in de gemeente Den Haag

Harry van den Tillaart
John Warmerdam

Nijmegen, januari 2003

Somalisch-Nederlandse Culturele Associatie (SONECA) Den Haag
Instituut voor Toegepaste Sociale wetenschappen (ITS) Nijmegen

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK DEN HAAG

Tillaart, Harry.

Somalische vluchtelingen in de gemeente Den Haag. / Harry van den Tillaart, John Warmerdam - Nijmegen: ITS

ISBN 90 - 5554 - 221 - 0

NUR 747

© 2003 ITS, Stichting Katholieke Universiteit te Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het ITS van de Stichting Katholieke Universiteit te Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher

.

Woord vooraf

In dit rapport wordt verslag gedaan van een onderzoek naar integratie van Somalische vluchtelingen in de gemeente Den Haag. Doelgroep van het onderzoek zijn in het bijzonder Somaliërs van 25 jaar en ouder, die de zorg hebben voor een of meer opgroeiende kinderen. Daarnaast is ook een aantal alleenstaande oudere Somalische vluchtelingen in het onderzoek betrokken.

Het initiatief voor dit onderzoek is genomen door de Somalisch-Nederlandse Culturele Associatie, Stichting SONECA. Het project is uitgevoerd in samenwerking met het Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen (ITS) van de Katholieke Universiteit Nijmegen. Namens SONECA is het onderzoek begeleid en gecoördineerd door Achmed Abdulwahab, Hassan Egeh, Abdimalik A. Yussuf, Diriye Tarreh Musse en Aweys Abdullah. Vanuit het ITS is door verschillende medewerkers een bijdrage geleverd: Jan Bilo, Jan Doesborg, Rian van Leeuwen, Harry van den Tillaart en John Warmerdam. Het onderzoek is financieel mogelijk gemaakt door een projectsubsidie van de Dienst Sociale Zaken, Werkgelegenheid en Projecten, sectie Integratie en Hulpverlening, van de gemeente Den Haag. Contactpersonen bij de gemeente waren Frieda Verwer en Ingrid Sylbing. Een aanvullende financiële bijdrage is verkregen van het Fonds 1818 in Den Haag. Wij danken al deze personen en instellingen voor hun bijdrage aan het project.

Onze dank gaat bovendien uit naar de Somalische interviewers en respondenten die aan het onderzoek hebben meegedaan. Zij hebben er veel werk van gemaakt de benodigde gegevens tijdig beschikbaar te krijgen. We hopen dat de bevindingen van het onderzoek voldoende aanknopingspunten zullen bieden voor activiteiten die ook hun gemeenschap ten goede zullen komen.

Namens SONECA

Hassan Egeh
voorzitter

Namens ITS

Jeroen Winkels
directeur

Inhoudsopgave

Woord vooraf

Samenvatting	1
1 Het onderzoek	7
1.1 Aanleiding voor het onderzoek	7
1.2 Vraagstelling van het onderzoek	7
1.3 Opzet van het onderzoek	10
1.5 Opbouw van het verslag	12
2 Schets van de geïnterviewde Somaliërs	13
2.1 Persoonskenmerken	13
2.2 Kenmerken van de kinderen	13
2.3 Leefsituatie: in gezinsverband of alleenstaand	15
3 Thuisraken en zich thuisvoelen in Nederland	21
3.1 Thuisraken in Nederland	21
3.2 Zich thuisvoelen in Nederland	25
3.3 Waarom voelt men zich wel of niet thuis in Nederland?	27
3.4 Ontwikkeling in terugkeerperspectief	28
3.5 Thuisraken en zich thuisvoelen door alleenstaanden	29
4 Opleiding en cursussen in Nederland	32
4.1 Opleidingsdeelname ouders	31
4.1.1 Dagonderwijs	31
4.1.2 Beroepsgerichte cursussen	31
4.1.3 Taallessen	31
4.1.4 Deelname aan opleidingen/cursussen is bij alleenstaande Somaliërs niet anders	32
4.1.5 Beheersing Nederlandse taal door ouders en kinderen	32
4.1.6 Andere manieren van de (Nederlandse) taal leren	34
4.1.7 Problemen bij het volgen van opleidingen/cursussen	34
4.1.8 Samenhang tussen taalvaardigheid en thuisraken in Nederland	35

4.2	Opleidingsdeelname kinderen	35
4.2.1	Kinderen in het onderwijs	35
4.2.2	Contacten in verband met schoolgaande kinderen	36
4.2.3	Kinderen helpen bij schoolaangelegenheden	40
4.2.4	Problemen bij het onderwijs van de kinderen	40
4.2.5	Tevredenheid met onderwijs kinderen	41
4.2.6	Meningsverschillen over onderwijs	42
4.2.7	Samenhang met thuisgeraakt zijn	42
5	Participatie aan arbeid	45
5.1	Arbeidsdeelname ouders	45
5.1.1	Beroep	45
5.1.2	Betaald werk	45
5.1.3	Geen betaalde baan	46
5.1.4	Werk zoeken	46
5.2	Arbeidsdeelname alleenstaanden	47
5.3	Arbeidsdeelname kinderen	47
5.4	Problemen bij zoeken en vinden van werk	49
6	Sociale contacten en contacten in het gezin	51
6.1	Contacten in de buurt	51
6.2	Contacten in verenigingsverband	51
6.3	Contacten van de kinderen met de Nederlandse samenleving	53
6.4	Spanningen in gezinnen	55
7	Integratie: belemmeringen en bevorderende factoren	59
7.1	Belemmeringen voor integratie	59
7.2	Hoe integratie te bevorderen?	59

Samenvatting

In de periode augustus – december 2002 is in de gemeente Den Haag een onderzoek gehouden naar de integratie van Somalische vluchtelingen. Doelgroep van het onderzoek waren Somaliërs ouder dan 25 jaar. Voor het onderzoek zijn gesprekken gevoerd met 100 ouders van Somalische gezinnen. In een kwart van de gevallen waren dit volledige gezinnen. Iets minder dan de helft waren eenoudergezinnen met jonge kinderen. De overigen waren eenoudergezinnen met (ook) kinderen ouder dan 12 jaar. Behalve deze ouders zijn voor het onderzoek ook 25 alleenstaande Somaliërs geïnterviewd. De helft van de geïnterviewde personen zijn mannen, de andere helft zijn vrouwen. De gemiddelde leeftijd van betrokkenen is ruim 36 jaar. De hoofdzaken van het van het onderzoek zijn hieronder puntsgewijs samengevat.

Thuisraken, thuisvoelen, terugkeerperspectief

1. De geïnterviewde Somaliërs zijn inmiddels ruim 8 jaar in Nederland. Veel van hen hebben een gezin met kinderen in de schoolgaande leeftijd. In totaal hebben zij 439 kinderen. Ruim tweederde van deze kinderen is nog geen 12 jaar. Ruim de helft (53%) zit op de basisschool en 14% gaat naar het voortgezet onderwijs. Slechts een kleine minderheid van de kinderen (14%) is 18 jaar of ouder.
2. Bijna 60 procent van de geïnterviewde Somaliërs zegt inmiddels goed of redelijk goed in Nederland te zijn thuisgeraakt. Nederlandse media, zoals kranten, radio en tv, Nederlands onderwijs en opleiding en – bij ruim een kwart van de geïnterviewden – de inburgeringscursus hebben hier het meeste aan bijgedragen. Zo'n 40 procent zegt minder of niet in Nederland thuis te zijn geraakt. Slechte opvang en onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal zien ze vaak als de belangrijkste oorzaken daarvan.
3. Van de Somalische ouders voelt 45 procent zich (zeer) goed thuis in Nederland. Nog eens 34 procent voelt zich hier enigermate thuis en de overigen (21 procent) voelen zich hier niet thuis. Bij de alleenstaanden liggen deze verhoudingen ongeveer gelijk. Redenen waarom mensen zich minder thuis voelen hebben vooral te maken met het ervaren cultuurverschil en gebrek aan erkenning en acceptatie aan de kant van de Nederlanders. Ook de familiesituatie speelt een rol. Problemen rond taal, opleiding en werk blijken bepalend.

4. Ruim een kwart van de Somalische ouders had van begin af aan de wens in Nederland te blijven en daar is weinig in veranderd. Bij ruim tweederde is het terugkeerperspectief wel veranderd sinds zij in Nederland zijn aangekomen. Zij zijn nu meer geneigd in Nederland te blijven vanwege het gegeven dat hun kinderen hier inmiddels ingeburgerd zijn geraakt. Gevraagd naar wat dit betekent voor hun eigen leven antwoordt een meerderheid van hen dat ze de Nederlandse taal en cultuur beter willen leren kennen en dat ze meer belangstelling zullen moeten gaan tonen voor wat hun kinderen bezig houdt. Wat zij duidelijk niet willen is volledig assimileren, in de zin dat ze hun eigen gebruiken opgeven of hun gezinsleven meer inrichten zoals in Nederland gebruikelijk is.

Deelname aan taalscholing, onderwijs en opleiding

5. Een ruime meerderheid van de 100 Somalische ouders heeft taallessen gevolgd (60%) of is daar nog mee bezig (26%); de overige 14 procent heeft dit nog niet gedaan. Bij de alleenstaanden zijn deze cijfers ongeveer gelijk. Toch zegt nog zo'n 40 procent de taal slecht of zeer slecht te spreken. Ruim driekwart van de ouders geeft hierbij aan dat hun kinderen de taal wel goed of zeer goed spreken.
6. Slechts weinig geïnterviewden (12%) hebben in Nederland dagonderwijs gevolgd. Bijna een kwart (van ouders en van alleenstaanden) heeft een beroepsgerichte cursus gevolgd of is daar nog mee bezig. De meeste doen dit om de kans op het krijgen van werk te vergroten. Het volgen van opleiding loopt overigens vaak niet van een leien dakje. Veel mensen noemen problemen als onbekendheid met de Nederlandse taal (80%), onbekendheid met hoe het op een Nederlandse school er aan toegaat (60%), weinig begrip voor de eigen culturele achtergrond (58%) en weinig begeleiding bij leerproblemen, huiswerk e.d. (55%).
7. Ruim de helft van de ouders geeft aan dat hun kinderen vooral op scholen met kinderen van niet-Nederlandse herkomst zitten. Het merendeel van de ouders (74%) heeft veel contact met de school van hun kinderen; ruim een kwart heeft beperkt (23%) of geen (4%) contact. Veel ouders zijn tevreden (80%) met het onderwijs van hun kinderen. Een kwart signaleert wel eens problemen, met name taalproblemen, achterblijvende prestaties van hun kinderen of verkeerde studieadviezen. Tweederde van de ouders geeft aan dat ze hun kinderen actief ondersteunen bij wat deze ze voor school moeten doen, b.v. door dingen extra uit te leggen, hen bij huiswerk te helpen etc.. Er zijn maar weinig ouders die aangeven dat zich wel eens meningsverschillen over school voordoen binnen het gezin.

Deelname aan arbeid

8. Van de geïnterviewde ouders heeft bijna 1 op de 5 (17%) een betaalde baan, waarbij het vrijwel altijd om een baan van minimaal 24 uur per week gaat. De overgrote meerderheid van de ouders heeft geen betaalde baan. Het gaat hierbij vaak om moeders met jonge kinderen. Van de geïnterviewde alleenstaande Somaliërs heeft 29 procent een betaalde baan en is 21 procent nog studierend; 50 procent is werkloos.
9. Ruim de helft van de ouders (57%) en 80 procent van de alleenstaanden zonder werk zou op dit moment wel betaald werk willen hebben. In de eenoudergezinnen met jongere kinderen – het gaat hier meestal om vrouwen - gaat de belangstelling vrijwel steeds uit naar een parttime baan. Alleenstaanden zonder kinderen zoeken vrijwel steeds een fulltime baan. De meeste alleenstaanden staan hiervoor ingeschreven bij een arbeidsbureau en uitzendbureaus. Verder zoekt men ook vaak via familie en kennissen.
10. Voor het overgrote deel van de onderzochte gezinnen geldt dat de kinderen nog niet toe zijn aan betaald werk. Slechts in 9 gezinnen is dit wel het geval en het gaat daarbij uiteraard om gezinnen met (ook) oudere kinderen. In de meeste van deze gezinnen geven de ouders hun kinderen geen speciale steun bij het zoeken van werk.
11. De Somaliërs geven aan diverse belemmeringen te hebben ervaren bij het zoeken en vinden van betaald werk. Het niet over een goede opleiding/diploma beschikken en het niet voldoende beheersen van de Nederlandse taal wordt door bijna driekwart genoemd. Circa de helft noemt belemmeringen als het moeilijk kunnen vinden van informatie over werkmogelijkheden en niet goed weten hoe te solliciteren. Ruim een kwart signaleert een afwijzende houding bij werkgevers. Door alleenstaanden worden deze belemmeringen in ongeveer gelijke mate ervaren als door ouders van gezinnen.

Sociale contacten en contacten binnen de gezinnen

12. Iets minder dan de helft van de geïnterviewde Somalische ouders en hun kinderen (43%) wonen in een buurt met vooral mensen van niet-Nederlandse herkomst. De meeste ouders (61%) hebben vooral contacten met andere Somaliërs; ruim een derde heeft ongeveer evenveel contact met Nederlanders als met Somaliërs. Op deze punten is er weinig verschil tussen gezinnen en alleenstaanden.

13. Bijna tweederde deel van de Somalische ouders is niet aangesloten bij een club of vereniging. Van de overigen zijn de meeste lid van een vrijwilligersgroep of buurtvereniging. Bijna de helft van de ouders (46%) geeft aan dat een of meer van hun kinderen wel lid is van een club of vereniging. Het gaat hierbij vooral om sportclubs, op enige afstand gevolgd door culturele verenigingen, studentenverenigingen en buurtverenigingen.
14. Bij een kwart van de gezinnen hebben de kinderen vooral niet-Nederlandse vrienden en kennissen. In de meeste gezinnen hebben de kinderen ook (48%) of vooral Nederlandse vrienden en kennissen. Van de Somalische ouders vindt 42% het belangrijk dat hun kinderen contacten hebben met Nederlandse kinderen. Deze ouders stimuleren dat zelf meestal ook. De overige ouders vinden het niet belangrijk, waarbij overigens géén van de ouders aangeeft dat zij dergelijke contacten (zouden) willen voorkomen.
15. Van de Somalische ouders geeft 39 procent te kennen dat ze hun kinderen in meer of mindere mate helpen om hen bekend of vertrouwd te maken met de regels en gebruiken in Nederland. De andere 61 procent doet dat niet. Vrijwel nooit is dit op onwil gebaseerd, omdat men niet wil dat de kinderen teveel 'vernederlandsen'. Soms hebben de kinderen zelf er geen behoefte aan. Vaker nog is men zich ervan bewust dat men de kinderen, die dit wel zouden willen, niet kan helpen omdat men de taal onvoldoende kent en/of omdat men zelf onvoldoende bekend is met de regels en gebruiken in Nederland. Dit gaat vooral vaak op voor de Somalische ouders met oudere kinderen.
16. Bijna tweederde deel (63%) van de ouders geeft te kennen dat zich in meer of mindere mate problemen voordoen in hun gezin omdat hun kinderen dingen doen of aan dingen meedoen die zij als ouders liever niet zouden zien of zelfs expliciet afkeuren. Het blijkt vaak om spanningen te gaan omdat de ouders meer dan de kinderen willen vasthouden aan de cultuur van hun herkomstland en de kinderen meer open staan voor de Nederlandse cultuur. Met name ouders in gezinnen met (ook) oudere kinderen maken gewag van dergelijke spanningen. Bijna eenderde deel van deze ouders geeft aan dat de spanningen in hun gezin de laatste jaren zijn toegenomen.
17. Desgevraagd geven veel van de geïnterviewde Somalische ouders (45-55%) te kennen dat zij de spanningen in hun gezin vooral proberen te voorkomen of te verminderen door met hen te praten en grenzen te stellen, maar dat zij ook vaak bepaalde zaken door de vingers zien en hun eigen meningen of opvattingen aanpassen.

Belemmerende en bevorderende factoren voor integratie

18. De Somaliërs is (open) gevraagd welke in hun ogen de belangrijkste belemmeringen zijn voor integratie van jongeren. Cultuurverschillen en onbekendheid met Nederlandse normen en waarden worden daarbij het meest genoemd. Ook problemen met de taal en gebrek aan contacten met Nederlandse leeftijdgenoten worden relatief vaak genoemd.
19. Hen is vervolgens gevraagd hoe integratie van Somalische jongeren het beste zou kunnen worden bevorderd. De meesten noemen daarbij een combinatie van maatregelen, waarbij betere taalscholing, een goede opleiding, goede ondersteuning daarbij en betere contacten tussen jongeren en hun ouders en tussen jongeren en hun Nederlandse leeftijdgenoten er uit springen. Verder onderstrepen nogal wat mensen het belang van een eigen plek of organisatie voor jongeren waar ze elkaar kunnen ontmoeten, elkaar kunnen steunen en van elkaar kunnen leren.

1 Het onderzoek

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Begin 2002 is in de gemeente Den Haag een project gestart gericht op verbetering van de situatie en toekomstperspectieven van Somalische jongeren in de gemeente. Belangrijke doelstellingen van dit project zijn inzicht krijgen in de omvang en aard van de problemen van Somalische jongeren op het gebied van onderwijs, arbeid, welzijn en criminaliteit en vergroting van de deelname van Somalische jongeren aan trajecten en activiteiten in de sfeer van inburgering, onderwijs, arbeidsmarkt en welzijn. Doelgroep van het project zijn Somalische jongeren in Den Haag in de leeftijd van 12 tot 25 jaar, die niet of niet voldoende aan regulier onderwijs en arbeid deelnemen en eens wens tot scholing te kennen hebben gegeven.

Somalische organisaties in Den Haag verwelkomen dit initiatief en zijn zelf ook actief betrokken bij de uitvoering van het project. Zij signaleren echter tevens een aantal beperkingen. Het project richt zich vooral op Somalische jongeren en hun integratieproblemen, terwijl een deel van de problematiek van deze jongeren vooral lijkt te worden veroorzaakt door integratieproblemen van hun ouders c.q. de oudere generatie Somaliërs en door problemen binnen de gezinnen als gevolg van groeiende verschillen in leef- en belevingswereld tussen de jongeren en hun ouders. Als aan die kant van het probleem voorbij wordt gegaan bestaat het risico dat de activiteiten voor de jongeren uiteindelijk minder effectief zullen zijn. De Somalische organisaties bepleiten dan ook een bredere aanpak, waarin ook aandacht wordt gegeven aan de integratieproblematiek van de oudere Somaliërs. Als eerste stap in zo'n aanpak is het nodig meer inzicht te krijgen in de specifieke problematiek van deze ouderen en naar de relaties tussen hun problemen en de problematiek van de jongeren. Vandaar dat zij in aanvulling op het onderzoek onder jongeren een onderzoek onder oudere Somaliërs in Den Haag (boven 25 jaar) wenselijk achten. Op basis van zo'n onderzoek kunnen gerichte activiteiten voor bevordering van integratie van deze groep worden ontwikkeld.

1.2 Vraagstelling van het onderzoek

Den Haag is een gemeente met een relatief grote Somalische gemeenschap. In de eerste jaren van de komst van Somaliërs naar Nederland hebben zich veel Somaliërs in Den Haag gevestigd en ook in latere jaren zijn nogal wat Somaliërs van elders naar Den Haag verhuisd. Een aanzienlijk deel van de Haagse Somaliërs verblijft al langere

tijd in Nederland. Velen van hen, die op jongere leeftijd naar Nederland kwamen, hebben een gezin gesticht en hebben inmiddels opgroeiende kinderen.

Vanuit Somalische organisaties wordt onder deze oudere Somaliërs een probleem gesignaleerd dat te maken heeft met een verandering in de manier waarop zij tegen hun positie in de Nederlandse samenleving aankijken. Veel oudere Somaliërs kijken hier nu anders tegenaan dan in de eerste jaren toen zij in Nederland waren. Veel mensen hadden aanvankelijk het idee na verloop van tijd weer terug te zullen keren naar hun eigen land. Zij bleven sterk op hun eigen samenleving gericht, zochten vooral contact in eigen kringen en waren minder gericht op integratie in de Nederlandse samenleving. Geleidelijk is dit perspectief echter gaan veranderen en zijn veel Somaliërs zich gaan realiseren dat hun verblijf in Nederland van langere duur en wellicht permanent zal zijn. Bij veel leden van de oudere generatie blijkt dit verwarring te veroorzaken. Zij zijn vaak beperkt geïntegreerd, ze realiseren zich dat ze beter moeten integreren, maar weten niet hoe ze vanuit hun achterstandspositie met die nieuwe realiteit moeten omgaan.

In gezinnen met opgroeiende c.q. jongvolwassen kinderen komt daar het probleem bij dat er een groeiende kloof ontstaat tussen de leef- en belevingswereld van de ouders en die van hun kinderen. Deskundigen van Somalische zelforganisaties signaleren dat er sprake is van een botsing van culturen binnen Somalische gezinnen. Somalische jongeren integreren veel sneller dan hun ouders. Ouders leven vaak in een andere wereld dan hun kinderen. Ouders leven vaak geïsoleerd, enkel betrokken op de eigen kring. Dat levert binnen de gezinnen weer allerlei problemen op tussen de ouders en kinderen. Veel problemen van jongeren hebben te maken met die thuissituatie. De relatie tussen ouderen en jongeren is vaak problematisch. Ouders weten weinig van Nederland, van Nederlandse instellingen, gebruiken, omgangsvormen. Ze hebben weinig kennis van de leefwereld van de jongeren. Ze wijzen vaak zaken af waar jongeren mee in aanraking komen. Volgens Somalische deskundigen is de beperkte integratie van de ouders een kernpunt van het jongerenprobleem. Die beperkte integratie van de ouders belemmert in hun ogen ook de integratie van jongeren.

Het risico bestaat dan ook dat activiteiten die alleen op jongeren gericht zijn te weinig effecten zullen hebben. Gemeentelijke activiteiten voor jongeren zullen op problemen stuiten als de ouders zaken afwijzen waar de jongeren bij die activiteiten mee te maken krijgen. Dat zal ook de betrokken jongeren in veel gevallen weer ontmoedigen. Somalische organisaties vinden het daarom wenselijk de problematiek in breder verband aan te pakken en het beleid niet alleen op de integratie van jongeren maar ook op integratie van Somalische ouderen te richten. Ter onderbouwing van het beleid is onderzoek onder de groep zelf nodig.

Doel van het onderzoek is inzicht te krijgen in de integratieproblemen van Somalische ouderen in Den Haag en in de wijze waarop deze doorwerken in de relatie tussen ouders en kinderen c.q. jong volwassenen in Somalische gezinnen. Voor het onderzoek zijn de volgende clusters van vragen geformuleerd:

1. Welk perspectief hebben Somalische ouderen momenteel met betrekking tot integratie in de Nederlandse samenleving? In hoeverre verwachten zij langere tijd in Nederland te zullen blijven? In hoeverre is er sprake van een verandering van perspectief? Welke invloed heeft dit op eventuele keuzes die zij maken wat betreft hun deelname aan onderwijs, scholing, arbeid?
2. Wat doen Somalische ouderen zelf om in de Nederlandse samenleving geïntegreerd te raken? Welke activiteiten ondernemen ze met name om de taal te leren, kennis over Nederlandse instellingen en gebruiken te krijgen, onderwijs of scholing te volgen, betaald werk te vinden?
3. Hoe gaan Somalische ouders met hun kinderen om als het gaat om activiteiten van de kinderen op het gebied van onderwijs, arbeidsmarkt, werk, vrije tijd, contacten met Nederlanders? In hoeverre zijn ouders bekend met activiteiten van hun kinderen en met instellingen waarmee hun kinderen op deze terreinen te maken hebben? In hoeverre ondersteunen ouders activiteiten van hun kinderen op deze gebieden?
- 4) Hoe ervaren ouders activiteiten van hun kinderen op het gebied van onderwijs, arbeidsmarkt, vrije tijd, welzijn? Hoe kijken ze aan tegen activiteiten van hun kinderen gericht op betere integratie? Wat geven ze hun kinderen mee als het gaat om integratie? Welke problemen ervaren zij in dit opzicht in hun eigen gezinnen en hoe gaan ze met eventuele spanningen om?
- 5) Welke factoren belemmeren volgens de ouderen in het bijzonder hun eigen integratie en die van hun kinderen? Hoe proberen zij in hun eigen situatie die factoren te ondervangen?

Zoals gezegd gaat het in dit onderzoek om in Den Haag woonachtige Somaliërs ouder dan 25 jaar. Het onderzoek richt zich in de eerste plaats op Somalische ouders, dat wil zeggen Somaliërs die in gezinsverband met hun kinderen samenleven. Daarnaast is ook een groep alleenstaande oudere Somaliërs in het onderzoek betrokken.

1.3 Opzet van het onderzoek

Steekproef uit GBA

Om de bovenstaande vragen te beantwoorden is een kwantitatief onderzoek uitgevoerd onder een steekproef van Somaliërs, ouder dan 25 jaar, die in de gemeente Den Haag woonachtig zijn. De steekproef is getrokken uit de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA). In het GBA-bestand staan in Den Haag ongeveer 2000 personen met de Somalische nationaliteit geregistreerd. Daarnaast wonen er in Den Haag mensen van Somalische afkomst, die inmiddels zijn genaturaliseerd en met een Nederlandse nationaliteit staan ingeschreven. Zij verblijven vaak al langere tijd in Nederland, zijn vaak al van wat oudere leeftijd en hebben vaak opgroeiende kinderen. Ook zij behoren tot de doelgroep van het onderzoek. Om beide groepen in beeld te krijgen is bij trekking van de steekproef in de GBA niet alleen op 'nationaliteit' maar ook op 'geboorteland' geselecteerd.

Respons

In totaal zijn uit de Gemeentelijke basisadministratie van Den Haag 288 personen, geboren in Somalië, getrokken. Hieronder bevonden zich 75 alleenstaanden en 213 personen die in gezinsverband wonen. Van de 75 alleenstaanden zijn er 35 daadwerkelijk voor een interview benaderd. Aangezien van deze 35 alleenstaanden er 25 (71%) aan het onderzoek medewerking willen verlenen, was het niet meer nodig om de andere 30 nog te benaderen. In de 10 situaties dat er geen interview is gerealiseerd, gaat het vooral om personen die niet meer op het opgegeven adres blijken te wonen (5 van de 10) of om personen die niet beschikbaar bleken (4 van de 10). Van de 213 personen die in gezinsverband wonen zijn er 135 daadwerkelijk voor een interview benaderd. Aangezien van deze 135 er 100 (74%) aan het onderzoek wilden meewerken, was het niet meer nodig om de andere 78 nog te benaderen. In de 25 situaties dat er geen interview is gerealiseerd komt dit omdat:

- . de benaderde persoon geen tijd of belangstelling had (13 personen)
- . de benaderde persoon niet meer op het benaderde adres woonde (5 personen)
- . de benaderde persoon niet te bereiken was (5 personen)
- . andere reden (2 personen).

In totaal zijn dus 125 Somaliërs geïnterviewd. In de oorspronkelijke onderzoeksopzet is er vanuit gegaan dat deze 125 personen gelijkmatig verdeeld zouden zijn over 5 verschillende typen gezinnen/leefsituaties (zie tabel 1). In de praktijk blijkt bij de Somalische vluchtelingen echter weinig sprake te zijn van volledige gezinnen. Vooral volledige gezinnen met een of meer oudere kinderen - kinderen van 13 jaar of ouder - komen zeer weinig (4 keer) voor. Dit impliceert dat we in de analyse de volgende typen gezinnen/leefsituaties onderscheiden hebben:

- . volledige gezinnen met jonge kinderen (N = 26)
- . onvolledige gezinnen met jonge kinderen (N = 44)
- . onvolledige gezinnen met (ook) oudere kinderen (N = 26)
- . alleenstaanden (N = 26).

Mondelinge interviews

Het onderzoek is uitgevoerd door middel van mondelinge interviews. Die interviews zijn face-to-face gehouden. In de interviews is soms naar gevoelige zaken gevraagd en die kunnen in een persoonlijk gesprek beter aan de orde worden gesteld dan bij voorbeeld in een bijeenkomst waarin een interviewer met meer respondenten tegelijkertijd spreekt. De interviews zijn ook bij de respondenten thuis gehouden. De gesprekken vinden op die manier in een open en vertrouwde omgeving plaats en dat komt de kwaliteit van de informatie ten goede.

De interviews zijn afgenomen door interviewers uit de Somalische gemeenschap zelf. Alle interviewers hebben een interviewtraining gekregen op het ITS. In die training is onder meer aandacht besteed aan zaken als: hoe respondenten te benaderen? hoe je tegenover respondenten op te stellen? hoe om te gaan met vragen van respondenten? hoe om te gaan met non-respons? Daarnaast is de vragenlijst systematisch doorgenomen en zijn mogelijke problemen bij de beantwoording van de vragen besproken. De interviews zijn verder door SONECA gecoördineerd. Het ITS begeleidde, administreerde en controleerde de uitvoering van het veldwerk.

Gestandaardiseerde vragenlijst

Bij de interviews is een gestandaardiseerde vragenlijst gebruikt met deels gesloten en deels open vragen. Met zo'n combinatie van gesloten en open vragen kunnen problemen op een betrouwbare manier in de breedte worden geïnventariseerd en kunnen tegelijkertijd bepaalde aspecten worden uitgediept. Het inbouwen van open vragen geeft betrokkenen bovendien de mogelijkheid hun kijk op bepaalde zaken in eigen bewoordingen verder toe te lichten.

De vragenlijst is door het ITS ontwikkeld. Concepten van de vragenlijst zijn doorgeproken met bestuursleden van SONECA en met medewerkers van de gemeente Den Haag. De definitieve vragenlijst is in het Somalisch vertaald, zodat de Somaliërs in hun eigen taal konden worden aangesproken en ook Somaliërs die niet of niet goed Nederlands spreken konden worden geïnterviewd. De antwoorden op de open vragen konden eveneens in het Somalisch worden genoteerd. Voor de analyses zijn deze later vertaald in het Nederlands.

Introductie van het onderzoek

Om het onderzoek goed bij de doelgroep te introduceren heeft SONECA een aantal bijeenkomsten georganiseerd in verschillende wijken waarin uitleg is gegeven over achtergronden, doel en betekenis van het onderzoek en waarin de werkwijze bij de interviews is toegelicht. SONECA heeft verder via haar eigen kanalen (vereniging, bladen, radiozender, directe contacten) aandacht aan het onderzoek gegeven en mensen opgeroepen aan het onderzoek mee te doen.

1.5 Opbouw van het verslag

De gegevens uit de interviews zijn door het ITS (anoniem) verwerkt, geanalyseerd en in dit verslag gerapporteerd. Het verslag is verder als volgt opgebouwd.

In *hoofdstuk 2* wordt een schets gegeven van de geïnterviewde Somaliërs. Hierin komen onder andere hun gezinssituatie en een aantal gegevens over hun kinderen aan de orde.

In *hoofdstuk 3* staat de vraag centraal in hoeverre de geïnterviewde Somaliërs thuisgeraakt zijn en zich thuis voelen in de Nederlandse samenleving. Dit zijn belangrijke indicatoren voor integratie. Ook is beschreven in welke mate hun verblijfsperspectief in de loop der jaren is veranderd, waardoor het is veranderd en welke implicaties dit voor hen heeft gehad.

In *hoofdstuk 4* staan de activiteiten van ouders, kinderen en alleenstaanden op het gebied van taallessen, onderwijs en scholing centraal. Daarbij wordt ook ingegaan op problemen die men ondervindt bij taalscholing en bij het onderwijs van de kinderen.

In *hoofdstuk 5* gaat het om de deelname aan arbeid. Werk is eveneens een belangrijk aspect van integratie. In hoeverre heeft men betaald werk? Wat doet men om werk te vinden? Welke omstandigheden belemmeren het vinden van werk?

In *hoofdstuk 6* komen de sociale contacten van ouders, alleenstaanden en kinderen aan de orde. In dit hoofdstuk wordt ook ingegaan op de relaties binnen de gezinnen en op eventuele spanningen tussen ouders en kinderen als gevolg van cultuurverschillen.

In *hoofdstuk 7* tenslotte wordt beschreven welke belemmeringen voor integratie betrokkenen zelf zien en hoe de integratie van jongeren in hun ogen het beste kan worden bevorderd.

Vooraan in dit rapport is een samenvatting opgenomen waarin de belangrijkste bevindingen van het onderzoek puntsgewijs zijn weergegeven.

2 Schets van de geïnterviewde Somaliërs

2.1 Persoonskenmerken

In totaal zijn 125 Somaliërs geïnterviewd, onder wie zich 25 alleenstaande bevinden. Onder deze 125 Somaliërs bevinden zich 62 mannen en 62 vrouwen (van 1 persoon is niet aangegeven of het om een man of een vrouw gaat).

De gemiddelde leeftijd van de 125 Somaliërs is 36,4 jaar. De gemiddelde leeftijd bij komst naar Nederland was precies 28 jaar. Dit betekent dat de geïnterviewde Somaliërs inmiddels gemiddeld 8,4 jaar in Nederland zijn. Uiteraard is er sprake van variatie rond deze gemiddelden zoals we verderop nog zullen laten zien.

Praktisch alle geïnterviewden (97%) zijn op eigen initiatief als asielzoeker naar Nederland gekomen. De overigen zijn in het kader van gezinshereniging met hun partner naar Nederland gekomen.

Van de 125 Somaliërs is tweederde deel gehuwd, 18% is ongehuwd, 13% is gescheiden en 2% is weduwe/weduwnaar. Van de 82 gehuwden is de partner meestal (93%) eveneens afkomstig uit Somalië. In 5% gaat het om een Nederlandse partner en in 2% om een partner uit een ander land. Meestal woont de partner in hetzelfde huis (40%) of elders in Nederland (36%). In bijna een kwart van de gevallen (24%) woont de partner in een ander land en dat is vrijwel steeds Somalië.

De 125 Somaliërs hebben gemiddeld 10,3 jaar onderwijs gevolgd in hun geboorteland. Bijna eenderde deel van hen (32%) geeft aan dat ze in hun geboorteland tot de lager opgeleiden behoorden; 22% tot de hoger opgeleiden en 38% vindt van zichzelf dat ze tussen deze twee categorieën inzitten (8% kon dit niet precies aangeven).

2.2 Kenmerken van de kinderen

De meeste respondenten - 106 van de 125 - hebben kinderen. Van deze 106 Somaliërs hebben er 4 *geen* kinderen in Nederland. In totaal hebben deze 106 Somaliërs 439 kinderen, van wie er 361 in Nederland zijn. Voor 6 van de 106 Somaliërs met kinderen gaat op dat geen van hun kinderen in Nederland verblijft. Bij deze 6 personen gaat het steeds om alleenstaanden.

Onder de 361 in Nederland verblijvende kinderen bevinden zich wat meer jongens (54%) dan meisjes (46%). Ruim tweederde deel van deze kinderen is hooguit 10 jaar.

Een kleine minderheid (14%) van de kinderen is 18 jaar of ouder. Ruim de helft van de kinderen (53%) gaat naar het basisonderwijs en 14% gaat naar voortgezet of vervolgonderwijs. De rest van de kinderen is meestal nog niet toe aan dagonderwijs. Nog maar een zeer klein deel van de kinderen heeft het dagonderwijs verlaten en werkt (in het huishouden) of is werkzoekend (zie tabel 2.1).

Tabel 2.1 - Kenmerken van de in Nederland verblijvende kinderen van de 100 Somaliërs

	absoluut	%
<i>1. Geslacht</i>		
. jongens	195	54%
. meisjes	163	46%
totaal	358	100%
<i>2. Leeftijd</i>		
. 0-5 jaar	135	38%
. 6-10 jaar	106	29%
. 11-17 jaar	69	19%
. 18 jaar en ouder	50	14%
totaal	360	100%
<i>3. Inwonend/uitwonend</i>		
. inwonend	312	88%
. uitwonend	42	12%
totaal	354	100%
<i>4. Belangrijkste dagelijkse bezigheden</i>		
. naar crèche/kinderdagverblijf	24	7%
. naar peuterspeelzaal	29	8%
. naar basisonderwijs	187	53%
. naar voortgezet onderwijs (lbo/mavo/havo/vwo)	35	10%
. naar vervolgonderwijs (mbo/leerlingwezen/hbo/universiteit)	16	4%
. verricht betaald werk	2	1%
. doet huishouden/zorgtaken	5	1%
. is werkloos/werkzoekend	5	1%
. is thuis	53	15%
totaal	356	100%

2.3 Leefsituatie: in gezinsverband of alleenstaand

Onder de 125 geïnterviewde Somaliërs bevinden zich 25 *alleenstaanden* en 100 personen die met hun partner en/of (een deel van) hun kinderen in *gezinsverband* leven. Bij deze 100 personen is sprake van de volgende gezinssituaties:

. Met partner en een of meer kinderen, allemaal onder de 13 jaar	26
. Met partner en (ook) kinderen boven de 12 jaar	4
. Zonder partner, met een of meer kinderen, allemaal onder de 13 jaar	44
. Zonder partner, met (ook) kinderen boven de 12 jaar	26

Bij de onderzoeksopzet was er aanvankelijk vanuit gegaan in elk van deze vier situaties 25 interviews te realiseren. Dit bleek echter niet mogelijk omdat er bij de Somaliëse vluchtelingen in Den Haag maar weinig sprake blijkt te zijn van situaties waarin beide partners in gezinsverband samenwonen met (ook) oudere kinderen. We hebben voor dit onderzoek een toevalssteekproef van 268 Somalische vluchtelingen getrokken uit de gemeentelijke basisadministratie van Den Haag. Onder deze 268 blijken zich slechts 9 personen te bevinden die in gezinsverband samenwonen met partner en een of meer kinderen van 13 jaar of ouder. Van deze 9 hebben er 4 aan dit onderzoek meegedaan.

Eerder hebben we enkele persoonskenmerken van de 125 geïnterviewde Somaliërs besproken. In tabel 2.2 is een uitsplitsing van deze kenmerken gemaakt naar de leefsituatie van de geïnterviewden, dat wil zeggen of zij alleenstaand zijn of samen met hun partner en/of kinderen.

In dit onderzoek zijn evenveel mannen als vrouwen uit Somalië geïnterviewd. In de categorie *alleenstaanden* zijn vooral mannen geïnterviewd, evenals in de categorie *volledige gezinnen*. Bij de *onvolledige gezinnen* gaat het vooral om vrouwen. Het verschil in opleidingsniveau tussen de respondenten in deze vier leefsituaties - zie onder punt 4 in tabel 2.2 - heeft ongetwijfeld te maken met deze ongelijke verdeling van mannen en vrouwen in de vier onderscheiden groepen.

Kijken we naar de verblijfsduur in Nederland dan zijn er weinig verschillen tussen de vier categorieën. Wél is er sprake van een duidelijk verschil in leeftijd en in leeftijd bij komst naar Nederland. Van de 26 geïnterviewde Somaliërs met (ook) oudere kinderen - dus kinderen boven de 12 jaar - is tweederde deel 40 jaar of ouder en zij waren bij hun komst naar Nederland meestal al wat ouder, dat wil zeggen 30 jaar of daarboven. In de andere drie categorieën is men meestal nog onder de 40 jaar en is men meestal ook al voor het dertigste jaar naar Nederland gekomen.

Tabel 2.2 - Persoonskenmerken, naar leefsituatie

	Leefsituatie*				totaal
	volledig gezin met jonge kinderen	onvolledig gezin met jonge kinderen	onvolledig gezin met (ook) oudere kinderen	alleenstaand	
	N=26	N=44	N=26	N=25	N=121**
1. Geslacht					
. man	73%	21%	42%	76%	50%
. vrouw	27%	79%	58%	24%	50%
totaal (abs=100%)	(26)	(43)	(26)	(25)	(120)
2. Leeftijd					
. jonger dan 30 jaar	13%	14%	0%	17%	11%
. 30-34	42%	50%	4%	57%	38%
. 35-39	33%	30%	31%	26%	30%
. 40 jaar of ouder	13%	7%	65%	0%	21%
totaal (abs=100%)	(24)	(44)	(26)	(23)	(117)
3. Leeftijd bij komst naar Nederland					
. jonger dan 25 jaar	33%	52%	4%	57%	37%
. 25-29 jaar	50%	34%	15%	39%	34%
. 30 jaar of ouder	17%	14%	81%	4%	29%
totaal (abs=100%)	(24)	(44)	(26)	(23)	(117)
4. Opleidingspositie in Somalië					
. tot lager opgeleiden	23%	39%	38%	24%	32%
. tussenpositie	31%	36%	46%	48%	38%
. tot hoger opgeleiden	38%	14%	12%	24%	22%
. weet niet/n.v.t.	8%	12%	4%	4%	8%
totaal (abs=100%)	(26)	(44)	(26)	(25)	(121)
5. Verblijfsduur in Nederland					
. minder dan 5 jaar	19%	7%	12%	16%	13%
. 5-6 jaar	23%	23%	12%	12%	18%
. 7-9 jaar	50%	57%	58%	56%	55%
. 10 jaar of langer	8%	14%	19%	16%	14%
totaal (abs=100%)	(26)	(44)	(26)	(23)	(117)

Vervolg Tabel 2.2 - Persoonskenmerken, naar leefsituatie

	Leefsituatie*				totaal
	volledig gezin met jonge kinderen	onvolledig gezin met jonge kinderen	onvolledig gezin met (ook) oudere kinderen	alleenstaand	
	N=26	N=44	N=26	N=25	N=121**
6. Burgerlijke staat					
. gehuwd	100%	61%	77%	24%	66%
. ongehuwd	0%	18%	0%	60%	18%
. gescheiden	0%	20%	12%	16%	13%
. weduwe/weduwnaar	0%	0%	12%	0%	2%
totaal (abs=100%)	(26)	(44)	(26)	(25)	(121)
7. Waar woont partner					
. in zelfde huis	100%	0%	0%	0%	38%
. elders in Nederland	0%	73%	53%	40%	38%
. niet in Nederland	0%	27%	47%	60%	24%
totaal (abs=100%)	(26)	(26)	(19)	(5)	(76)***

* Onder *volledig* gezin wordt bedoeld dat beide partners en (een deel van) hun kinderen bij elkaar wonen. Met *onvolledig* gezin wordt bedoeld dat er slechts één partner bij de kinderen is. Tot jongere kinderen zijn kinderen tot en met 12 jaar gerekend. Tot andere kinderen zijn kinderen van 13 of oudere gerekend.

** N=121 in plaats van 125 omdat de 4 volledige zinnen met (ook) oudere kinderen hier - vanwege het geringe aantal - buiten beschouwing zijn gelaten.

*** Het aantal geïnterviewden is hier 76 in plaats van 121 omdat deze vraag alleen is gesteld aan gehuwde personen.

Verder laat tabel 2.2 zien dat de Somaliërs, die nu zonder partner met hun kinderen in Nederland wonen, meestal wel een partner hebben maar dat deze partner elders in Nederland of in een ander land woont.

De Somaliërs die voor dit onderzoek in hun hoedanigheid van vader of moeder van een of meer kinderen zijn benaderd, hebben gemiddeld ruim 4 kinderen. Deze zijn overigens niet allemaal in Nederland (zie tabel 2.3). Verder laat deze tabel zien dat in de éénoudergezinnen met oudere kinderen gemiddeld sprake is van ruim 6 kinderen, van wie er gemiddeld 5 in Nederland verblijven. In deze gezinnen volgt vrij vaak een of meer van de kinderen voortgezet of vervolgonderwijs. In 8% van deze gezinnen is een of meer van de kinderen werkloos/werkzoekend.

Tabel 2.3 - Overzicht van drie onderscheiden gezinstypen

	tweeouder- gezin met jonge kinderen (N=26)	éénouder- gezin met jonge kinderen (N=44)	éénouder- gezin met (ook) oudere kinderen (N=26)	totaal (N=96)
1. Gemiddeld aantal kinderen (in Nederland of elders wonend)	3,0	3,4	6,4	4,2
2. Gemiddeld aantal kinderen in Nederland	2,8	3,2	4,9	3,6
3. Absoluut aantal kinderen in Nederland	73	139	127	339*
4. Gezinnen naar kenmerken van de kinderen				
4a. % gezinnen met een of meer jongens	81%	84%	96%	87%
% gezinnen met een of meer meisjes	69%	80%	88%	79%
4b. % gezinnen met kind(eren) van 0-5 jaar	92%	84%	31%	71%
% gezinnen met kind(eren) van 6-10 jaar	50%	75%	62%	64%
% gezinnen met kind(eren) van 11-17 jaar	8%	20%	81%	36%
% gezinnen met kind(eren) van 18 jaar en ouder	0%	0%	69%	21%
4c. % gezinnen met kind(eren) op crèche/ kinderdagverblijf	38%	23%	8%	23%
% gezinnen met kind(eren) op peuterspeelzaal	27%	32%	12%	26%
% gezinnen met kind(eren) op basisonderwijs	65%	89%	69%	76%
% gezinnen met kind(eren) op voortgezet onderwijs	0%	0%	54%	18%
% gezinnen met kind(eren) op vervolgonderwijs	0%	0%	38%	11%
% gezinnen met kind(eren) die werkloos/ werkzoekend zijn	0%	0%	8%	4%
5. Wie zorgt voor de opvoeding van de kinderen				
. gebeurt vooral door geïnterviewde	4%	95%	88%	67%
. geïnterviewde en echtgeno(o)t(e) samen	96%	2%	12%	32%
. vooral door echtgeno(o)t(e)	0%	0%	0%	0%
. anders	0%	2%	0%	1%
totaal	100%	100%	100%	100%

* Het totaal aantal kinderen is in deze tabel 339 in plaats van 361 omdat de 4 twee-ouder gezinnen met oudere kinderen in deze tabel buiten beschouwing zijn gelaten. Deze 4 gezinnen hebben te zamen 30 kinderen van wie er 22 in Nederland verblijven.

In de 26 volledige gezinnen is de opvoeding van de kinderen praktisch steeds een gezamenlijke aangelegenheid van beide ouders. In de éénoudergezinnen ligt dit uiteraard anders. Toch komt het ook in deze situatie nog wel voor dat de opvoeding van de kinderen een zaak is van beide ouders. Dit is overigens dan vooral het geval bij éénoudergezinnen met (ook) oudere kinderen. Mogelijk dat in deze gevallen de partner, die elders in Nederland woont, actief bij de opvoeding betrokken is. Het is echter ook mogelijk dat het in deze gevallen om situaties gaat waarbij een deel van de kinderen bij de partner, elders in of buiten Nederland, woont. Beide partners nemen dan de opvoeding van een deel van de kinderen voor hun rekening.

3 Thuisraken en zich thuisvoelen in Nederland

3.1 Thuisraken in Nederland

Ruim een kwart van de geïnterviewde Somaliërs is inmiddels goed thuisgeraakt in Nederland. Ruim eenderde deel is hier inmiddels redelijk goed thuisgeraakt. Bij de rest is dit enigermate (27%) of niet (11%) het geval (zie tabel 3.1).

Tabel 3.1 - Thuisraken en zich thuisvoelen in Nederland naar gezinssituatie

	tweeouder- gezin met jonge kinderen (N=26)	éénouder- gezin met jonge kinderen (N=44)	éénouder- gezin met (ook) oudere kinderen (N=26)	totaal (N=96)
1. <i>Thuisgeraakt in Nederland</i>				
. ja, goed	35%	18%	35%	28%
. ja, redelijk	27%	50%	19%	34%
. enigermate	31%	25%	27%	27%
. nee	8%	7%	19%	11%
totaal	100%	100%	100%	100%
2. <i>Zich thuisvoelen in Nederland</i>				
. voelt zich (zeer) goed thuis	27%	54%	42%	45%
. voelt zich redelijk/enigszins thuis	42%	29%	35%	34%
. voelt zich (absoluut) niet thuis	31%	16%	23%	21%
totaal	100%	100%	100%	100%
3. <i>Voelt kinderen zich hier thuis</i>				
. ja, allemaal	84%	98%	75%	89%
. sommige wel, andere niet	12%	2%	21%	9%
. nee, voelen zich niet thuis	4%	0%	4%	2%
totaal	100%	100%	100%	100%

Vervolg Tabel 3.1 - Thuisraken en zich thuisvoelen in Nederland naar gezinssituatie

	tweeouder- gezin met jonge kinderen (N=26)	éénouder- gezin met jonge kinderen (N=44)	éénouder- gezin met (ook) oudere kinderen (N=26)	totaal (N=96)
4. <i>Is respondent nu meer of minder geneigd in Nederland te blijven dan in begin</i>				
. ja, zeker meer geneigd te blijven	31%	66%	42%	50%
. ja, wel wat meer	12%	7%	19%	12%
. geen verschil, wil nog steeds blijven	46%	18%	27%	28%
. wil nog steeds c.q. nog meer terug	12%	9%	12%	10%
totaal	100%	100%	100%	100%
5. <i>Terugkeerperspectief en rol kinderen hierbij</i>				
. Is zich onder invloed van de kinderen meer op Nederland gaan richten	56%	91%	78%	79%
. Door ingeburgerd raken van kinderen zelf aan het twijfelen gebracht	40%	7%	13%	17%
. Hoopt spoedig terug te kunnen keren omdat men anders in verband met kinderen probleem voorziet	4%	2%	9%	4%
totaal	100%	100%	100%	100%

Aan de 62 Somaliërs die inmiddels (redelijk) goed zijn thuisgeraakt in Nederland is gevraagd welke zaken daar vooral aan hebben bijgedragen. Zij geven de volgende antwoorden (tussen haakjes het percentage dat dit het belangrijkste noemt):

- . Door veel Nederlandse TV/radio/kranten door 87% genoemd (25%)
- . Via onderwijs/opleiding/school door 66% genoemd (22%)
- . Vanzelf gegaan, geleidelijk gewend aan Nederland door 44% genoemd (17%)
- . Contacten in de buurt door 37% genoemd (5%)
- . Door inburgeringscursus door 29% genoemd (12%)
- . Leren van eigen kinderen door 29% genoemd (2%)
- . Contacten met Nederlandse collega's op het werk door 24% genoemd (8%)
- . Goede opvang/contacten met vrijwilligers door 16% genoemd (3%)
- . Leren van familie/vrienden die al langer in Nederland zijn door 11% genoemd (0%)
- . Contacten bij clubs/verenigingen door 5% genoemd (0%)
- . Contacten met Nederlandse instellingen door 3% genoemd (0%)

Vrijwel allemaal (87%) geven zij aan dat de Nederlandse media een rol van betekenis hebben gespeeld bij het thuisraken in Nederland. Een kwart (25%) merkt op dat zij bij het proces van thuisraken in Nederland het meeste hebben gehad aan deze media. Na de media wordt opleiding/school het meest genoemd, namelijk door 66% van de Somaliërs. Iets minder dan een kwart (22%) zegt dat zij hiervan het meeste hebben gehad bij het proces van thuisraken in Nederland. Een deel van de Somaliërs (12%) noemt expliciet de inburgeringscursus. Andere factoren die een duidelijke impuls hebben gegeven aan het proces van thuisraken in Nederland zijn: contacten met Nederlandse collega's op het werk (8%), contacten in de buurt (5%), contacten met vrijwilligers (3%) en de eigen kinderen (2%). Een aanzienlijk deel (44%) wijst er op dat ook de tijd een rol speelt: 17% van de Somaliërs geeft te kennen dat het proces van thuisraken in Nederland in hun geval vooral een kwestie is geweest van geleidelijk wennen aan Nederland.

Tot zover hebben we de 62 Somaliërs die redelijk goed of goed zijn thuisgeraakt in Nederland als één groep gehanteerd. We kunnen echter een onderscheid maken tussen de 28 Somaliërs die goed zijn thuisgeraakt in Nederland enerzijds en de 34 Somaliërs bij wie dit in redelijke mate is gelukt anderzijds. De meeste van de hierboven genoemde factoren die een rol kunnen spelen bij het proces van thuisraken in Nederland worden in ongeveer gelijke mate genoemd door beide categorieën Somaliërs. Op enkele punten komen echter duidelijke verschillen naar voren. Zo zeggen de Somaliërs die redelijk goed thuis geraakt zijn in Nederland duidelijk vaker (56%) dat een en ander vooral een geleidelijk proces is geweest dan het geval is bij de Somaliërs die hier goed zijn thuisgeraakt. Deze laatste categorie maakt duidelijk vaker melding van de rol die contacten met de buurt (50%) en met collega's op het werk (36%) hierbij speelden. Ter vergelijking: in de categorie redelijk goed in Nederland thuisgeraakte Somaliërs worden deze twee factoren door respectievelijk 26% en 15% genoemd.

Bij de analyse van de informatie die de Somaliërs hebben verstrekt komt verder naar voren dat de persoonlijke en gezinssituatie duidelijk een rol speelt bij de mogelijkheden die men heeft c.q. aan kan grijpen om thuis te raken in de Nederlandse samenleving (zie tabel 3.2).

Tabel 3.2 - Mate waarin diverse factoren een rol spelen bij het (redelijk) goed thuisraken in Nederland, naar gezinssituatie

	tweeouder- gezin met jonge kinderen (N=16)	éénouder- gezin met jonge kinderen (N=30)	éénouder- gezin met (ook) oudere kinderen (N=14)	totaal (N=60)*
<i>% dat zegt dat de genoemde factoren een rol hebben gespeeld bij het thuisraken in Nederland</i>				
1. Nederlandse media	75%	93%	86%	87%
2. Onderwijs/opleiding/school	50%	73%	64%	66%
3. Geleidelijk proces van tijd	38%	50%	29%	44%
4. Contacten in de buurt	19%	43%	36%	37%
5. Inburgeringscursus	38%	27%	29%	29%
6. Eigen kinderen	13%	30%	43%	29%
7. Collega's op het werk	56%	10%	14%	24%
8. Contacten met vrijwilligers	19%	17%	7%	16%
9. Familie/vrienden al langer in Nederland	19%	7%	7%	11%
10. Contacten bij clubs/verenigingen	13%	3%	0%	5%
11. Contacten met Nederlandse instellingen	6%	3%	0%	3%

* Het aantal Somaliërs in deze tabel is kleiner dan in tabel 3.1 omdat het hier uitsluitend gaat om Somaliërs die redelijk of goed in Nederland zijn thuisgeraakt.

In totaal geven 38 Somaliërs te kennen dat zij slechts enigermate of helemaal niet zijn thuisgeraakt in Nederland. Zij noemen hiervoor de volgende argumenten/omstandigheden (tussen haakjes het percentage dat dit als belangrijkste omstandigheid noemt):

- . Spreekt Nederlandse taal onvoldoende door 89% genoemd (47%)
- . Onvoldoende opleiding/onderwijs door 45% genoemd (0%)
- . Weinig contacten met Nederlanders door 39% genoemd (6%)
- . Geen (kans) op werk door 37% genoemd (0%)
- . Slechte opvang door 34% genoemd (28%)
- . Geen familie/vrienden die kunnen helpen door 21% genoemd (6%)
- . Weinig begeleiding vanuit instanties door 18% genoemd (0%)
- . Nog te kort in Nederland door 11% genoemd (3%)
- . Afwijzende houding van Nederlanders/discriminatie door 3% genoemd (3%)
- . Ander argument/omstandigheid door 26% genoemd (8%)

Praktisch alle Somaliërs die (nog) niet zijn thuisgeraakt in Nederland geven aan dat hun te geringe spreekvaardigheid in de Nederlandse taal hierbij een rol speelt. De

helft van hen wijst dit als de belangrijkste belemmering aan om hier thuis te raken. Spreken de 62 Somaliërs die hier inmiddels (redelijk) goed zijn thuisgeraakt de Nederlandse taal dan wél (redelijk) goed? In totaal - dus van alle 100 geïnterviewde Somaliërs die in een (éénouder)gezinssituatie verkeren - spreekt 60% de Nederlandse taal (redelijk) goed, maar dit varieert als volgt:

- . inmiddels goed thuisgeraakt 89% spreekt (redelijk) goed Nederlands
- . inmiddels redelijk goed thuisgeraakt 65% spreekt (redelijk) goed Nederlands
- . inmiddels enigermate thuisgeraakt 37% spreekt (redelijk) goed Nederlands
- . (nog) niet thuisgeraakt 27% spreekt (redelijk) goed Nederlands

Deze cijfers illustreren zeer duidelijk het cruciale belang van het (redelijk) goed beheersen van de Nederlandse taal. Naast de factor *taalvaardigheid* wordt een andere factor door vrij veel Somaliërs (28%) als dé oorzaak aangewezen voor het feit dat zij (nog) niet thuisgeraakt zijn in Nederland, namelijk de *slechte opvang*. Opmerkelijk hierbij is dat deze factor door 34% van de 38 Somaliërs wordt genoemd en dat 28% van deze 38 Somaliërs dit ook gelijk als de belangrijkste factor aanmerkt. Andere factoren zoals bijvoorbeeld *onvoldoende onderwijs* of *geen (kans) op werk* worden wel vrij vaak geacht een rol te spelen, maar vrijwel nooit een hoofdrol.

Samenvattend kunnen we zeggen dat de Somaliërs die (nog) niet zijn thuisgeraakt in Nederland hiervoor vooral *twee* hoofdzaken aanwijzen, namelijk hun slechte beheersing van het Nederlands en de slechte opvang die zij hier gekregen hebben.

In totaal wijst 48% van de Somaliërs hun te geringe vaardigheid in de Nederlandse taal aan als dé oorzaak voor het feit dat zij nog niet zijn thuisgeraakt in Nederland, maar dit varieert als volgt:

- . Somaliërs in gezinsverband met partner en jonge kinderen 30%
- . Somaliërs in éénoudergezin met jonge kinderen 57%
- . Somaliërs in éénoudergezin met (ook) oudere kinderen 55%

De slechte opvang - door 28% als de oorzaak aangewezen - spreekt daarentegen in de eerste situatie veel vaker een hoofdrol dan in de andere twee situaties, namelijk:

- . Somaliërs in gezinsverband met partner en jonge kinderen 50%
- . Somaliërs in éénoudergezin met jonge kinderen 7%
- . Somaliërs in éénoudergezin met (ook) oudere kinderen 27%

3.2 Zich thuisvoelen in Nederland

Van de 100 geïnterviewde Somaliërs die in gezinsverband in Nederland leven voelt zich 45% (zeer) goed thuis in Nederland. Nog eens 34% voelt zich hier enigermate thuis en de rest (21%) voelt zich hier niet thuis. Opvallend is dat deze laatste situatie vaker wordt verwoord door Somaliërs die hier met hun partner en jonge kinderen in

gezinsverband samenleven (31%) dan door Somaliërs die hier zonder hun partner samenwonen met hun kinderen (zie tabel 3.1).

De Somaliërs die hier inmiddels (redelijk) goed zijn thuisgeraakt voelen zich hier veel vaker (zeer) goed thuis dan de Somaliërs die hier (nog) niet zijn thuisgeraakt. Tegelijkertijd gaat echter op dat goed thuisraken in Nederland niet steeds automatisch impliceert dat men zich hier ook goed is gaan thuisvoelen (zie tabel 3.3).

Tabel 3.3 - Zich thuisvoelen in Nederland, naar de mate waarin men hier inmiddels is thuisgeraakt

	<i>Thuisraken in Nederland</i>				totaal (N=100)
	goed thuisgeraakt (N=28)	redelijk goed thuisgeraakt (N=34)	enigermate (N=27)	niet thuisgeraakt (N=11)	
<i>Thuisvoelen in Nederland</i>					
. (zeer) goed	64%	62%	19%	9%	45%
. redelijk/enigszins	29%	30%	44%	36%	34%
. niet	8%	8%	37%	54%	21%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%

Van de 100 geïnterviewde Somaliërs die met (een deel van) hun kinderen in Nederland verblijven, geeft de overgrote meerderheid (9%) te kennen dat al hun kinderen zich goed thuisvoelen in Nederland. Daarnaast maakt 10% van deze 100 Somaliërs er melding van dat sommige van hun kinderen zich wél en andere zich niet thuisvoelen in Nederland. Volgens de rest (2%) voelt geen van hun kinderen zich hier thuis. De meeste problemen op dit punt worden gesignaleerd in de éénoudergezinnen met (ook) oudere kinderen. Door 25% van de 24 Somaliërs in deze situatie wordt aangegeven dat een of meer van hun kinderen zich hier niet thuisvoelen. In de éénoudergezinnen met jonge kinderen worden dergelijke problemen nauwelijks geventileerd: 2% van de 44 Somaliërs in deze situatie meldt dat een of meer van hun kinderen zich hier niet thuisvoelt. De twee oudergezinnen met jonge kinderen nemen een tussenpositie in. Van de 25 Somaliërs in deze situatie geeft 16% aan dat een of meer van hun kinderen zich hier niet thuisvoelt.

De kinderen voelen zich dus duidelijk vaker goed thuis in Nederland dan het geval is bij de ouders. Tabel 3.4 brengt dit in beeld. Bij 44 van de 97 Somaliërs - 3 Somaliërs hebben deze informatie niet kunnen of willen geven - doen zich op dit punt geen problemen voor: zowel de ouder(s) als de kinderen voelen zich hier goed thuis. Bij 10 van de 97 gezinnen is sprake van een meer of minder gedeeld probleem: zowel de

ouder(s) als (een deel van) de kinderen voelt zich hier niet thuis. Bij 43 van de 97 gezinnen doet zich de situatie voor dat de ouder(s) zich hier minder of niet thuis voelen, maar de kinderen wel.

Tabel 3.4 - Zich thuisvoelen in Nederland bij de Somalische ouders en hun kinderen

	<i>Voelt ouder zich thuis in Nederland</i>			
	(redelijk goed)	enigermate	nee	totaal
	(N=44)	(N=32)	(N=21)	(N=97)
<i>Voelen kinderen zich thuis in Nederland</i>				
. ja, allemaal	98%	88%	71%	89%
. deel wel en deel niet	2%	13%	19%	9%
. geen van de kinderen	0%	0%	10%	2%
totaal	100%	100%	100%	100%

3.3 Waarom voelt men zich wel of niet thuis in Nederland?

De geïnterviewden is gevraagd in eigen woorden aan te geven waarom ze zich meer of minder goed thuis voelen in Nederland. Van degenen die zich wel thuis voelen hebben 48 personen dat nader toegelicht. Uit de antwoorden komen verschillende aspecten naar voren die dit gevoel bepalen):

- 'voel me hier veilig' (27x genoemd)
- 'woon hier, leef hier, verblijf hier al lang' (23x)
- 'kinderen zijn hier geboren, gaan hier naar school, hebben toekomst hier' (22x)
- 'ben erkend als humanitair vluchteling' (8x)
- 'volg opleiding, werk hier (6x)'
- 'heb taal geleerd, ben hier geïntegreerd' (4x)
- 'heb gekregen waar ik recht op had, heb alles wat ik nodig heb' (3x)
- 'leuke mensen ontmoet' (3x)
- 'voel me hier geaccepteerd' (2x)
- 'rustige plek om te wonen' (2x)

Vast gevestigd zijn, zich veilig voelen, zich geaccepteerd weten, en het perspectief van de kinderen zijn belangrijke factoren waarom de Somaliërs zich in Nederland thuis zijn gaan voelen. Taal, opleiding, werk en materiële zaken worden minder nadrukkelijk genoemd.

Van degenen die zich niet of minder goed in Nederland thuis voelen hebben 29 personen aangegeven waarom dit zo is. Ook bij hen komen verschillende aspecten naar voren:

- 'niet erkend zijn, geen permanente vergunning hebben' (8x)
- 'familie missen, familie achtergebleven' (7x)
- 'discriminatie, slecht behandeld worden, etiket 'allochtoon' krijgen' (7x)
- 'cultuurverschil, onbekendheid, problemen met andere cultuur' (6x)
- 'taal niet spreken, problemen met de taal' (4x)
- 'geen opleiding kunnen volgen, niet kunnen werken' (2x)

Gebrek aan erkenning speelt een rol, maar ook het cultuurverschil en het gebrek aan acceptatie aan de kant van de Nederlanders. Problemen rond taal, opleiding en werk zijn minder bepalend. Of men zich meer of minder thuis voelt wordt sterker door de familiesituatie beïnvloedt.

3.4 Ontwikkeling in terugkeerperspectief

Ruim een kwart (28%) van de 100 geïnterviewde Somaliërs, die hier in gezinsverband met (een deel van) hun kinderen leven, geeft aan dat zij van meet af aan de wens hebben gehad om in Nederland te blijven en dat er wat dit betreft geen verandering is opgetreden in de tijd dat zij hier verblijven. Duidelijk minder Somaliërs (4%) zegt dat zij van meet af aan een terugkeerwens hebben gehad en dat dit nog steeds zo is. Bij de rest (68%) is het terugkeerperspectief wél veranderd sinds zij in Nederland gekomen zijn. Vrijwel steeds (62%) zijn zij nu meer geneigd om in Nederland te blijven dan het geval was bij aankomst. In 6% is sprake van het omgekeerde: zij zijn nu minder geneigd om hier te blijven (zie ook tabel 3.1).

In totaal zijn dus 90 van de 100 Somaliërs nu meer dan bij hun komst geneigd om hier te blijven c.q. van meet af aan van plan geweest om hier te blijven. In het interview is hen gevraagd wat dit betekent voor hun leven in Nederland. Daarbij is expliciet gevraagd of dit betekent dat zij - als ouders - bepaalde zaken moeten veranderen. Tabel 3.5 bevat de antwoorden van de 90 Somalische ouders, uitgesplitst naar de mate waarin ze inmiddels zijn thuisgeraakt in Nederland.

Tabel 3.5 - Consequenties van de (sterker wordende) wens om in Nederland te blijven, naar mate waarin men hier is thuisgeraakt

	Thuisgeraakt in Nederland				totaal (N=90)
	ja, goed (N=26)	ja, redelijk (N=31)	enigermate (N=24)	nee (N=9)	
	Consequenties (% dat volgende consequenties noemt)				
. Nederlandse taal beter leren beheersen	62%	87%	96%	100%	83%
. Nederlandse cultuur beter leren begrijpen	58%	81%	63%	78%	69%
. Meer interesse tonen voor wat kinderen bezighoudt	42%	71%	71%	78%	63%
. Kinderen meer stimuleren later zelfstandig bestaan op te bouwen	38%	68%	42%	56%	51%
. Meer contacten met Nederlanders zoeken	38%	61%	42%	78%	51%
. Meer te weten komen over allerlei Nederlandse instellingen	38%	52%	33%	56%	43%
. Kinderen meer ruimte geven met Nederlanders om te gaan	38%	52%	33%	33%	41%
. Meer openstaan voor Nederlandse gebruiken	27%	39%	25%	22%	30%
. Eigen gebruiken opgeven die in Nederland niet geaccepteerd worden	4%	0%	0%	11%	2%
. Gezinsleven meer inrichten zoals in Nederland gebruikelijk is	4%	0%	0%	0%	1%

Een meerderheid van de 90 Somaliërs wilt de Nederlandse taal en cultuur beter leren kennen. Meestal is men tevens van plan meer belangstelling te tonen in wat hun kinderen bezighoudt. Wat men duidelijk niet wil is volledig assimileren.

3.5 Thuisraken en zich thuis voelen door alleenstaanden

De mate waarin de 25 geïnterviewde alleenstaande Somaliërs zijn thuisgeraakt is niet anders dan bij de 100 Somaliërs die hier met (een deel van) hun kinderen leven:

. goed thuisgeraakt	alleenstaande 28%	met kinderen 28%
. redelijk goed thuisgeraakt	alleenstaande 32%	met kinderen 34%
. enigermate thuisgeraakt	alleenstaande 20%	met kinderen 27%
. niet thuisgeraakt	alleenstaande 20%	met kinderen 11%

Het *proces* van thuisraken is - uiteraard - voor een deel wel verschillend. De ouders wijzen vaker dan alleenstaanden op de rol hierbij van contacten in de buurt (resp. 37% versus 13%) en de eigen kinderen (resp. 29% versus 0%). Alleenstaanden noemen daarentegen vaker dan de ouders contacten met Nederlanders op het werk (60% versus 24%), contacten met vrienden/familie die al langer in Nederland zijn (40% versus 11%) en begeleiding door Vluchtelingenwerk (27% versus 8%).

Ook ten aanzien van het zich hier thuisvoelen zijn er geen grote verschillen tussen de alleenstaanden en de ouders, al komt het zich (helemaal) niet thuisvoelen in Nederland bij alleenstaanden wat minder voor:

. voelt zich (zeer) goed thuis	alleenstaande 40%	met kinderen 45%
. voelt zich redelijk/enigszins thuis	alleenstaande 52%	met kinderen 34%
. voelt zich (absoluut) niet thuis	alleenstaande 8%	met kinderen 21%

Evenals bij de geïnterviewde Somalische ouders het geval is, gaat ook voor de alleenstaanden op dat zij steeds, dus van meet af aan, op het standpunt hebben gestaan dat zij hier zouden willen blijven óf is dit gevoel in de loop der jaren hier sterker geworden.

4 Opleiding en cursussen in Nederland

4.1 Opleidingsdeelname ouders

4.1.1 Dagonderwijs

Van de 100 geïnterviewde Somalische ouders hebben er 12 in Nederland dagonderwijs gevolgd. Deze 12 hebben hier gemiddeld 2.8 jaar dagonderwijs gevolgd. In 7 van deze 12 handelde het om basisonderwijs. In 2 gevallen om hoger onderwijs (hbo of wo) en in de resterende 3 gevallen om ander onderwijs.

4.1.2 Beroepsgerichte cursussen

Van de geïnterviewde ouders heeft bijna een kwart (23 van de 100) hier een beroepsgerichte cursus gevolgd of is daar nog mee bezig. Meestal is men deze cursus gaan volgen om de kans op het krijgen van werk te vergroten. Dit is namelijk bij 19 van deze 23 personen het geval. De rest is een beroepsgerichte cursus gaan volgen om meer kans te maken op een betere baan (door 2 ouders genoemd) of om de beschikbare tijd op een zinvolle manier te vullen (eveneens 2 ouders).

4.1.3 Taallessen

Een ruime meerderheid van de 100 Somalische ouders heeft taallessen gevolgd (60%) of is daar mee bezig (26%). De overige 14% heeft dit (nog) niet gedaan. De variatie in het aantal taallessen is aanzienlijk evenals het bereikte eindniveau.

Een deel (29%) van de Somalische ouders heeft minder dan 200 uur les gehad; 28% heeft tussen de 200 en 600 uur Nederlandse taallessen gevolgd en 17% meer dan 600 uur. De resterende 26% weet niet meer om hoeveel lessen het ging.

Bijna de helft (48%) is op de Cito-eindniveau 1 of 2 blijven steken. Bijna een kwart (23%) heeft de taalcursus op Cito-eindniveau 3 afgesloten en 7% heeft eindniveau 4 gerealiseerd. Niemand heeft eindniveau 5 bereikt.

4.1.4 Deelname aan opleidingen/cursussen is bij alleenstaande Somaliërs niet anders

Naast de 96 Somalische ouders zijn ook interviews gehouden met 26 alleenstaanden. Kijken we naar de opleidingen en cursussen die deze 26 alleenstaanden in Nederland hebben gevolgd dan blijken er nauwelijks verschillen te bestaan met de 96 ouders (zie ook tabel 4.1).

4.1.5 Beheersing Nederlandse taal door ouders en kinderen

Geen van de 100 Somalische ouders vindt van zichzelf dat zij het Nederlands zeer goed beheersen. Een klein deel (9%) vindt dat men het Nederlands goed spreekt. Iets meer dan de helft (51%) vindt dat men deze taal redelijk goed spreekt. De overige 40% geeft aan slecht of zeer slecht Nederlands te spreken.

Gevraagd naar de mate waarin hun kinderen het Nederlands spreken, geven de ouders praktisch steeds te kennen dat hun kinderen redelijk (17%) of (zeer) goed (60%) Nederlands spreken. De rest van de ouders meldt vrijwel steeds (20% van de 98 ouders) dat hun kinderen nog te jong zijn om überhaupt een taal te kunnen spreken. Er zijn maar weinig Somalische ouders aangetroffen (3%) die vinden dat hun kinderen (zeer) slecht Nederlands spreken.

Tabel 4.1 – Opleiding en cursussen naar gezinssituatie

	tweeouder- gezin met jonge kinde- ren (N=26)	éénouder- gezin met jonge kinde- ren (N=44)	éénouder- gezin met (ook oudere kinderen) (N=26)	totaal gezinnen (N=96)	situatie bij 26 alleen- staanden (N=26)
1. Dagonderwijs in Nederland gevolgd					
. ja	15%	7%	12%	12%	12%
. nee	85%	93%	88%	88%	88%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%
2. Beroepsgerichte cursus gevolgd					
. ja	19%	16%	19%	17%	12%
. nee, mee bezig	12%	2%	8%	6%	8%
. nee, niet gedaan	69%	82%	73%	77%	80%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%

Vervolg Tabel 4.1 - Opleiding en cursussen naar gezinssituatie

	tweeouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met (ook) oudere kinderen	totaal gezinnen	situatie bij 26 alleen- staanden
	(N=26)	(N=44)	(N=26)	(N=25)	(N=26)
<i>3. Nederlandse taallessen gehad</i>					
. ja	62%	59%	62%	60%	88%
. nee, mee bezig	27%	30%	19%	26%	8%
. nee	12%	11%	19%	14%	4%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%
<i>4. Spreekvaardigheid in het Nederlands</i>					
. (zeer) slecht	30%	47%	38%	40%	32%
. redelijk	50%	48%	58%	51%	52%
. goed	20%	5%	4%	9%	16%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%
<i>5. In welke mate spreken kinderen Nederlands</i>					
. (zeer) slecht	0%	5%	4%	3%	nvt
. redelijk	15%	23%	8%	17%	nvt
. (zeer) goed	39%	55%	89%	60%	nvt
. nvt, kinderen nog te jong	46%	18%	0%	20%	nvt
totaal	100%	100%	100%	100%	nvt
<i>6. Taalgebruik met kinderen</i>					
. Nederlands	4%	0%	8%	3%	nvt
. Somalisch	62%	61%	69%	62%	nvt
. beide, Nederlands en Somalisch	31%	39%	23%	33%	nvt
. andere taal	4%	0%	0%	1%	nvt
totaal	100%	100%	100%	100%	nvt

Toch komt het vrijwel niet voor dat de ouders vrij consequent in de Nederlandse taal met hun kinderen praten. Slechts 3 van de 96 ouders geven te kennen dat Nederlands meestal de voertaal is wanneer zij met hun kinderen praten. Eenderde deel zegt dat hierbij beide talen worden gebruikt, dus zowel Nederlands als Somalisch. Bij een duidelijke meerderheid (62%) vormt het Somalisch echter de voertaal in de communicatie met de kinderen.

4.1.6 Andere manieren van de (Nederlandse) taal leren

Taallessen zijn één manier om de Nederlandse taal te leren. De 96 Somalische ouders noemen daarnaast de volgende manieren waarop zij het Nederlands (beter) hebben leren beheersen:

. Veel naar Nederlandse radio/TV luisteren	91%
. Van de kinderen	56%
. Contacten met Nederlandse buurtgenoten	32%
. Zelfstudie, zelf extern lessen volgen	30%
. Contacten met Nederlandse collega's op het werk	18%
. Leren van familie/vrienden die al langer in Nederland zijn	8%
. Oefenen met vrijwilligers, bijvoorbeeld van Vluchtelingenwerk	7%
. Contacten met Nederlandse instellingen	3%
. Contacten bij clubs/verenigingen	3%

Er is nauwelijks verschil tussen de drie onderscheiden gezinstypen - zie ook tabel 4.1 - wat betreft de mate waarin deze andere manieren aan de Nederlandse taal te leren door de geïnterviewde Somalische ouders worden genoemd, althans op één uitzondering na. De mate waarin de ouders de Nederlandse taal leren via hun kinderen varieert namelijk sterk in de 3 gezinstypen. In totaal geeft 56% van de ouders te kennen dat hun kinderen hierbij een rol spelen of gespeeld hebben, maar dit varieert als volgt:

. in de 26 tweoudergezinnen met jonge kinderen	27%
. in de 44 éénoudergezinnen met jonge kinderen	55%
. in de 26 éénoudergezinnen met (ook) oudere kinderen	85%

In het laatste geval gaat het vrijwel steeds om ouders die al met grotere kinderen naar Nederland zijn gekomen. Doordat deze kinderen hier snel naar school gaan raken ze meestal ook vrij snel redelijk vertrouwd met de Nederlandse taal. Waarschijnlijk gaan ze ook vrij snel als tolk en aanspreekpunt voor hen ouders fungeren naar de Nederlandse samenleving toe.

4.1.7 Problemen bij het volgende van opleidingen/cursussen

In totaal hebben 86 van de 96 Somalische ouders hier in Nederland een bepaalde opleiding of (taal)cursus gevolgd. Deze 86 signaleren dat zij hierbij te maken hadden met de volgende problemen:

. Onbekendheid met de Nederlandse taal	80%
. Onbekendheid hoe het op een Nederlandse school toegaat	60%
. Weinig begrip voor eigen culturele achtergrond	58%
. Weinig informatie over vervolgstudie	57%
. Weinig begeleiding bij huiswerk	55%

. Weinig hulp bij moeilijkheden bij leren	53%
. Niveau van de lessen	48%
. Kwaliteit van de lesstoffen	44%
. Weinig aandacht van leraren	36%
. Onderschatting van de capaciteiten	30%
. Les krijgen in grote klassen	28%
. Regels op school/opleiding	16%
. Weinig contacten met school	9%
. Onplezierige sfeer op school	7%
. Moeizame opvang met medeleerlingen	5%
. Schoolse situatie (ontgroeid)	5%

4.1.8 Samenhang tussen taalvaardigheid en thuisraken in Nederland

Er is geen duidelijk verschil tussen de Somalische ouders die inmiddels (redelijk) goed zijn thuisgeraakt in Nederland en de ouders bij wie dit (nog) niet het geval is wat betreft de mate waarin zij hier aan dagonderwijs en beroepsgerichte cursussen hebben deelgenomen (zie tabel 4.2). Er is wél een duidelijk verschil tussen deze twee categorieën ouders en de mate waarin ze hier in Nederland taallessen hebben gevolgd én het niveau dat ze hierbij bereikt hebben. Het gaat hierbij niet c.q. zeker niet uitsluitend om een causale relatie. Tabel 4.2 illustreert dat de Nederlandse taal zeker niet alleen in de taal cursus wordt geleerd. De Nederlandse media, persoonlijke contacten met Nederlanders en burens, maar ook de eigen kinderen spelen een rol. Via dergelijke mechanismen leert men niet alleen de Nederlandse taal beter, maar - zie tabel 4.2 - raakt men ook vaak beter thuis in de Nederlandse samenleving.

4.2 Opleidingsdeelname kinderen

4.2.1 Kinderen in het onderwijs

Van de 100 Somalische ouders die in het kader van dit onderzoek geïnterviewd zijn, hebben er 84 een of meer kinderen die hier in Nederland op het basisonderwijs of het voortgezet/vervolgonderwijs zitten. Meestal zitten hun kinderen hier op een school met vooral andere kinderen van niet-Nederlandse herkomst (52%) of ze zitten op een school met ongeveer in gelijke mate kinderen van Nederlandse en niet-Nederlandse herkomst (36%). De andere 10 Somalische ouders (12%) geven te kennen dat hun kinderen op scholen zitten met vooral Nederlandse kinderen.

Tabel 4.2 - Samenhang tussen thuisraken in Nederland en het volgen van opleidingen/cursussen in Nederland

	Mate van thuisgeraakt in Nederland				totaal (N=100)*
	goed (N=28)	redelijk goed (N=34)	eniger- mate (N=27)	niet (N=11)	
1. % dat dagonderwijs in Nederland heeft gevolgd	18%	6%	7%	27%	12%
2. % dat in Nederland beroepsgerichte cursus heeft gevolgd of aan het volgen is	25%	29%	11%	27%	23%
3. % dat taallessen heeft gevolgd	79%	65%	44%	36%	60%
4. % dat 400 of meer uur taallessen heeft gehad	37%	34%	23%	0%	29%
5. % dat CITO-niveau heeft	11%	10%	0%	0%	7%
6. % dat (zeer) slecht Nederlands spreekt	11%	35%	63%	72%	40%
7. % dat Somalisch met de kinderen spreekt	46%	71%	59%	82%	62%
8. % dat vaardigheid in spreken Nederlandse taal op volgende manieren geleerd of verbeterd heeft:					
. via zelfstudie/extra lessen	32%	41%	22%	9%	30%
. via kinderen	50%	53%	59%	73%	56%
. via contacten met Nederlandse buurtgenoten	39%	38%	22%	18%	32%
. via contacten met Nederlandse collega's op het werk	36%	18%	4%	9%	18%
. via veel luisteren naar Nederlandse radio/TV	93%	100%	85%	73%	91%

* Het totaal is hier 100 in plaats van 96 omdat de 4 tweoudergezinnen met (ook) oudere kinderen in deze tabel wél meegeteld zijn.

4.2.2 Contacten in verband met schoolgaande kinderen

Ruim eenderde deel (35%) van de 84 Somalische ouders zegt dat zij - en dat geldt ook voor hun partner - nauwelijks of geen contact hebben met andere ouders van schoolgaande kinderen. Bij de rest is wél sprake van dergelijke contacten:

- . 32% heeft vooral contact met andere ouders van niet-Nederlandse herkomst
- . 29% heeft contact met ouders van Nederlandse én van niet-Nederlandse herkomst
- . 5% heeft vooral contact met Nederlandse ouders

Het merendeel van de Somalische ouders (74%) heeft veel contact met de school of scholen waar hun kinderen op zitten. Iets minder dan een kwart (23%) heeft weinig of slechts beperkt contact en 4% heeft in het geheel geen contact met de school van hun kinderen. Meestal (63%) onderhoudt de geïnterviewde ouder de contacten met deze scholen zelf. Dat ligt ook voor de hand aangezien het bij deze ouders vaak om ouders van éénoudergezinnen gaat. In de situaties dat beide ouders in gezinsverband met de kinderen wonen, komt het vrij vaak voor dat zij allebei contacten met de school of scholen van hun kinderen onderhouden (zie tabel 4.3).

Tabel 4.3 - Contacten in verband met schoolgaande kinderen, naar gezinstype

	tweeouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met (ook) oudere kinderen	totaal
	(N=17)	(N=41)	(N=26)	(N=84)
<i>1. Kinderen zitten op school...</i>				
. met vooral kinderen van Nederlandse herkomst	12%	8%	17%	12%
. met vooral kinderen van niet-Nederlandse herkomst	41%	64%	42%	52%
. beide/in ongeveer gelijke mate	47%	28%	42%	36%
totaal	100%	100%	100%	100%
<i>2. Hebt u/uw echtgenoot contact met andere ouders</i>				
. ja, vooral met Nederlandse ouders	0%	3%	8%	5%
. ja, vooral met niet-Nederlandse ouders	29%	38%	25%	32%
. ja, met beide	29%	31%	25%	29%
. nee, nauwelijks of geen contacten	41%	28%	42%	35%
totaal	100%	100%	100%	100%
<i>3. Hebt u/uw echtgenoot contact met school van kinderen</i>				
. ja, veel	71%	79%	67%	74%
. ja, maar weinig/beperkt	18%	21%	29%	23%
. nee	12%	0%	4%	4%
totaal	100%	100%	100%	100%
<i>4. Wie heeft die contacten vooral</i>				
. geïnterviewde ouder zelf	18%	90%	63%	63%
. vooral echtgeno(o)t(e)	29%	3%	17%	13%
. beide in ongeveer gelijke mate	47%	8%	17%	21%
. n.v.t., geen contact met school	6%	0%	4%	2%
totaal	100%	100%	100%	100%

Vervolg Tabel 4.3 - Contacten in verband met schoolgaande kinderen, naar gezinstype

	tweeouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met (ook) oudere kinderen	totaal
	(N=17)	(N=41)	(N=26)	(N=84)
<i>5. Bent u als ouder voldoende op de hoogte hoe uw kinderen het op school doen</i>				
. ja	94%	90%	92%	91%
. nee	6%	10%	8%	9%
totaal	100%	100%	100%	100%
<i>6. Hoe blijft u op de hoogte van hoe uw kinderen het op school doen</i>				
. via informatie/brieven van school	94%	92%	79%	89%
. via bezoekers ouderavonden	59%	85%	79%	77%
. via gesprekken met leraren	82%	79%	63%	76%
. via wat kinderen zelf vertellen	35%	82%	79%	71%
. via rapporten van kinderen	24%	62%	42%	49%
. via deelname aan activiteiten op school	18%	44%	21%	33%
. via deelname aan oudergroepen	0%	18%	17%	17%
. door er met andere ouders over te praten	18%	8%	13%	12%
. door huisbezoek leraren	0%	15%	13%	11%
totaal	100%	100%	100%	100%
<i>7. Helpt u/uw echtgeno(o)t(e) uw kinderen bij school</i>				
. ja, veel	53%	38%	29%	39%
. ja, wel wat	35%	21%	21%	23%
. nee, niet nodig (kinderen hebben er geen behoefte aan)	0%	5%	4%	5%
. nee, kinderen zouden het wel willen, maar dat gaat niet vanwege taalproblemen/moeilijke lesinhoud	12%	36%	46%	33%
totaal	100%	100%	100%	100%
<i>8. Doen zich wel eens problemen voor bij onderwijs van de kinderen</i>				
. ja	6%	23%	42%	24%
. nee	88%	62%	50%	65%
. weet niet	6%	15%	8%	11%
totaal	100%	100%	100%	100%

Vervolg Tabel 4.3 - Contacten in verband met schoolgaande kinderen, naar gezinstype

	tweeouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met (ook) oudere kinderen	totaal
	(N=17)	(N=41)	(N=26)	(N=84)
<i>9. Bent u tevreden met het onderwijs van uw kinderen</i>				
. zeer tevreden	41%	33%	42%	40%
. wel tevreden	53%	46%	29%	40%
. niet tevreden	6%	21%	29%	20%
totaal	100%	100%	100%	100%
<i>10. Meningsverschillen met kinderen over school/onderwijs</i>				
. ja (wel eens of vaak)	0%	5%	21%	8%
. nee	100%	95%	79%	92%
totaal	100%	100%	100%	100%

Het merendeel van de 84 Somalische ouders (91%) vindt dat ze voldoende op de hoogte zijn van wat er op school gebeurt en hoe hun kinderen het daar doen. De meest genoemde manieren om van een en ander op de hoogte te blijven is via informatie/brieven van school (door 89% genoemd), via het bezoeken van ouderavonden (door 77% genoemd), via gesprekken met leraren (door 76% genoemd) en via wat de kinderen zelf vertellen (door 71% genoemd). Vooral dit laatste - zie tabel 4.3 - gebeurt in de tweeoudergezinnen in duidelijk mindere mate (35%) dan bij de andere twee onderscheiden gezinstypen (respectievelijk 82 en 79%). Ten aanzien van het bezoeken van ouderavonden geldt hetzelfde, al zijn hier de verschillen minder groot (zie tabel 4.3). Mogelijk speelt hierbij een rol dat het in de tweeoudergezinnen relatief vaak nog erg jonge kinderen betreft. In dit opzicht is er - zie tabel 2.3 - vooral een verschil met gezinstype 3 (éénoudergezin met ook of alleen oudere kinderen) en in mindere mate met gezinstype 2 (éénoudergezin met jonge kinderen). Er spelen dus zeer waarschijnlijk ook nog een of meer andere factoren een rol. Het ligt voor de hand dat hierbij in ieder geval ook een rol speelt dat in de tweeoudergezinnen vaak de man is geïnterviewd (zie tabel 2.2). Ter illustratie kan gewezen worden op tabel 4.3 waarin naar voren komt dat in de éénoudergezinnen het meestal de geïnterviewde persoon zelf is die vooral de contacten met school onderhoudt, terwijl dit bij de tweeoudergezinnen eerder uitzondering dan regel is.

4.2.3 Kinderen helpen bij schoolaangelegenheden

Bijna tweederde deel (62%) van de 84 geïnterviewde Somalische ouders geeft aan dat ze hun kinderen in meer of mindere mate helpen bij wat ze voor school moeten doen. In ruim eenderde deel (38%) is dit niet het geval, hoewel de kinderen dit meestal wel zouden willen. De desbetreffende ouders geven echter aan dat zij hiertoe niet in staat zijn omdat zij de Nederlandse taal onvoldoende beheersen en/of de inhoud van waar hun kinderen mee bezig zijn op school voor hen te moeilijk/onbekend is (zie tabel 4.3).

De 52 Somalische ouders die hun kinderen wel kunnen helpen, geven aan dat het hierbij om de volgende zaken gaat:

. kinderen stimuleren goed hun best te doen	door 85% genoemd
. helpen bij huiswerk	door 79% genoemd
. toezien dat ze voldoende tijd aan huiswerk besteden	door 73% genoemd
. dingen extra uitleggen	door 60% genoemd
. zorgen dat ze thuis rustig kunnen leren	door 60% genoemd
. huiswerk overhoren/controleren	door 58% genoemd
. docenten aanspreken over problemen/vorderingen	door 58% genoemd
. kinderen bijlessen laten volgen	door 38% genoemd

Erg grote verschillen doen zich op deze punten overigens niet voor tussen de drie onderscheiden gezinstypen.

4.2.4 Problemen bij het onderwijs van de kinderen

Bijna een kwart (24%) van de 84 Somalische ouders meldt dat zich wel eens problemen voordoen bij het onderwijs van hun kinderen. In de tweeoudergezinnen worden dergelijke problemen maar weinig (6%) genoemd, maar in de éénoudergezinnen wél regelmatig. Van de éénoudergezinnen met jonge kinderen meldt 23% dergelijke problemen. Duidelijk vaker nog worden deze problemen verwoord door éénoudergezinnen met (ook) oudere kinderen. Van deze gezinnen meldt bijna de helft (42%) dat zich dit soort problemen voordoet (zie tabel 4.3).

Door de 20 Somalische ouders, die in meer of mindere mate problemen ervaren rond het onderwijs van hun kinderen, worden de volgende zaken genoemd:

. Kind kan eigenlijk beter presteren	door 65% van de 20 genoemd
. Onbekendheid van kind met Nederlandse taal	door 50% van de 20 genoemd
. Krijgt geen goede adviezen over vervolgonderwijs	door 50% van de 20 genoemd
. Niveau/kwaliteit van het onderwijs	door 45% van de 20 genoemd
. Schoolprestaties blijven achter bij capaciteiten	door 40% van de 20 genoemd

- . Krijgt niet genoeg extra hulp bij overgangsproblemen door 40% van de 20 genoemd
- . Kind wordt gepest op school door 25% van de 20 genoemd
- . Overgang van onderwijs in herkomstland naar Nederlands onderwijs door 25% van de 20 genoemd
- . Kind voelt zich onplezierig op school door 20% van de 20 genoemd
- . Kind kan moeilijk meekomen op school door 10% van de 20 genoemd
- . Kind spijbelt door 10% van de 20 genoemd

Het merendeel van deze problemen wordt in ongeveer gelijke mate genoemd in de twee onderscheiden typen éénoudergezinnen. Er zijn echter twee duidelijke uitzonderingen. Van de 10 geïnterviewde Somalische ouders, die het probleem signaleren dat zij geen goede adviezen krijgen voor het vervolgonderwijs van hun kinderen, zitten er 9 in het gezinstype éénoudergezin met (ook) oudere kinderen. De 5 Somalische ouders die problemen signaleren bij de overgang die hun kinderen moeten maken van het onderwijs in Somalië naar het onderwijs in Nederland behoren alle 5 tot dit gezinstype met (ook) oudere kinderen.

4.2.5 Tevredenheid met onderwijs kinderen

Het merendeel van de 84 Somalische ouders is zeer tevreden (40%) of tevreden (40%) over het onderwijs van hun kinderen. De resterende 20% is niet tevreden en het gaat hierbij vooral om ouders in éénoudergezinnen (zie tabel 4.3). Deze ouders is gevraagd waarom zij niet tevreden zijn en wat er volgens hen zou moeten veranderen. In totaal hebben 14 ouders deze vraag beantwoord. Uit de antwoorden blijkt dat zij verschillende aspecten in gedachten hebben. Sommige ouders wijzen op tekorten in de begeleiding van hun kinderen en pleiten voor zaken als: meer ondersteuning bij het leren van de taal, zodat de kinderen de lessen beter kunnen volgen; betere begeleiding bij het huiswerk, zodat de kinderen zelfstandiger leren te functioneren; de school zou het niveau van elk kind beter moeten volgen, zodat het kind gericht aandacht kan krijgen. Enkele ouders wijzen ook op tekorten in de opleiding zelf: het taalniveau ligt te hoog of de kinderen blijken de opleiding niet interessant genoeg te vinden. Andere ouders wijzen op onbegrip en onbekendheid van docenten met de Somalische cultuur. Een respondent pleit ervoor kinderen op school te leren lezen en schrijven in het Somalisch; dat zou ook het leren lezen en schrijven in het Nederlands bevorderen. Een andere respondent zou graag willen dat zijn kinderen naar een islamitische school gaan, maar die zijn er in zijn buurt niet. Een derde respondent heeft het idee dat Somalische kinderen juist te vaak op 'zwarte' scholen terechtkomen, en dat is, stelt hij, niet goed voor hun ontwikkeling.

4.2.6 Meningsverschillen over onderwijs

Binnen de Somalische gezinnen die in dit onderzoek zitten doen zich in 8% van de 84 situaties in meer of mindere mate meningsverschillen voor tussen de ouders en de kinderen over school- of onderwijsaangelegenheden. Dergelijke meningsverschillen doen zich - zoals te verwachten is - vooral voor in gezinnen met (ook) oudere kinderen. Hier is dit het geval bij 21% van de gezinnen (zie tabel 4.3). Meestal gaat het er dan over dat de kinderen de lessen niet goed of niet interessant genoeg vinden. Of de kinderen willen eigenlijk een andere opleiding volgen en zijn het niet eens met wat hun ouders beslissen of wat de school hen adviseert.

4.2.7 Samenhang met thuisgeraakt zijn

In hoofdstuk 3 kwam al naar voren dat de Somalische ouders die van zichzelf vinden dat zij inmiddels (redelijk) goed zijn thuisgeraakt in Nederland vaker dan de andere Somaliërs contacten met Nederlanders in de buurt en/of op het werk. We kunnen dat hier aanvullen met contacten met Nederlandse ouders via school. In totaal heeft 34% van de 84 Somaliërs met schoolgaande kinderen (ook) contacten met Nederlandse ouders van kinderen op de desbetreffende scholen, maar dit varieert als volgt:

- . inmiddels goed thuisgeraakt 57%
- . inmiddels redelijk goed thuisgeraakt 40%
- . inmiddels enigermate thuisgeraakt 9%
- . inmiddels niet thuisgeraakt 20%

De mate waarin de geïnterviewde Somalische ouders zelf inmiddels zijn thuisgeraakt in Nederland houdt overigens maar heel beperkt verband met de hierboven beschreven onderwijssituatie van hun kinderen. Zo is er nauwelijks of geen verband tussen het zelf thuisgeraakt zijn in Nederland en de mate waarin de Somalische ouders hun kinderen bij schoolaangelegenheden (kunnen) steunen. Wél melden de Somalische ouders wat vaker dat zij onvoldoende op de hoogte zijn van hoe hun kinderen het doen op school naarmate zij zelf minder goed zijn thuisgeraakt in Nederland. In totaal zegt 10% van de 84 ouders dit onvoldoende te weten, maar dit varieert als volgt:

- . inmiddels goed thuisgeraakt in Nederland 5%
- . inmiddels redelijk goed thuisgeraakt in Nederland 3%
- . inmiddels enigermate thuisgeraakt in Nederland 17%
- . (nog) niet thuisgeraakt in Nederland 20%

Dat de ouders die inmiddels (redelijk) goed zijn thuisgeraakt in Nederland zeker zo vaak als de andere ouders problemen signaleren rond het onderwijs van hun kinderen, kan ook hier mee te maken hebben, namelijk dat zij een en ander beter en nauwgezet-

ter volgen. Dit verklaart waarschijnlijk ook waarom juist deze ouders vaker meningsverschillen met hun kinderen over schoolzaken hebben:

- . inmiddels goed thuisgeraakt in Nederland 14%
- . inmiddels redelijk goed thuisgeraakt in Nederland 10%
- . inmiddels enigermate thuisgeraakt in Nederland 4%
- . (nog) niet thuisgeraakt in Nederland 0%

5 Participatie aan arbeid

5.1 Arbeidsdeelname ouders

5.1.1 Beroep

In totaal hebben 75 geïnterviewden een ‘beroep’ opgegeven. In 33 gevallen gaat het daarbij om ‘huisvrouw’, in 1 geval om een ‘huisman’. Bij de overige 41 personen gaat het om verschillende beroepen op verschillende niveaus en in verschillende sectoren:

- lager geschoolde beroepen zoals boer, arbeider, schoonmaker, handelaar, verkoper of militair (12x)
- beroepen op lager en middelbaar technisch niveau, zoals chauffeur, technicus, kleermaker, machinist, elektricien, automonteur (14x)
- beroepen in de administratieve sector, zoals secretaresse, boekhouder, administratief medewerkster (5x) of in de verzorging, zoals verpleegster, vroedvrouw en kapster (3x)
- beroepen op hoger geschoold niveau, zoals leraar, ontwerper, journalist en econoom (6x).

5.1.2 Betaald werk

Van de geïnterviewde Somalische ouders heeft bijna 1 op de 5 (17%) een betaalde baan, waarbij het vrijwel altijd om een baan van minimaal 24 uur per week gaat. In de tweoudergezinnen met jonge kinderen is de participatie aan arbeid met 35% werkenden het hoogste, terwijl dit in de éénoudergezinnen met jonge kinderen met 4% het laagste is (zie tabel 5.1).

De 17 Somaliërs met betaald werk hebben meestal een vaste baan. Dit gaat namelijk op voor 12 van deze 17 personen. Van de andere 5 personen hebben er 4 een tijdelijke baan en 1 heeft een tijdelijk contract met uitzicht op een vaste baan.

Van deze 17 personen zijn 7 personen via een uitzendbureau aan deze baan gekomen; 3 hebben zelf op eigen initiatief hun huidige werkgever benaderd; 2 hebben hun baan via het arbeidsbureau gekregen en nog eens 2 hebben op een advertentie gereageerd.

De 17 personen kenmerken hun huidige baan als volgt:

- . 3 Personen vinden hun huidige baan goed aansluiten bij hun opleiding/ervaring (14 van de 17 vinden dit dus niet of in mindere mate het geval).
- . 3 Personen vinden dat zij door hun werk de Nederlandse samenleving beter leren kennen.
- . 8 Personen vinden dat hun werk hun in staat stelt hun gezin te onderhouden
- . 12 Personen zijn van mening dat zij door hun werk een goed voorbeeld aan hun kinderen kunnen geven.

Bij degene die betaald werk verrichten, gaat het doorgaans om eenvoudige werkzaamheden op laag geschoold niveau: productiewerk, schoonmaakwerk e.d.. Slechts enkele personen geven aan dat ze werk hebben in de administratie of in de verzorging of verpleging. Zij zijn waarschijnlijk de enigen die een baan hebben gevonden die een beetje past bij hun beroep.

5.1.3 Geen betaalde baan

De overgrote meerderheid van de geïnterviewde Somalische ouders heeft *geen* betaalde baan. Vrijwel steeds gaat op - namelijk voor 77 van deze 80 - dat zij nog nooit betaald werk hebben gehad, althans niet in Nederland. Ruim de helft van hen (57%) zou op dit moment wel betaald werk willen hebben. Van de geïnterviewde personen uit de tweeoudergezinnen - het gaat hierbij meestal om mannen - zou de helft nu graag een fulltime baan hebben. In de éénoudergezinnen met jonge kinderen - het gaat hier meestal om vrouwen - gaat de belangstelling vrijwel steeds uit naar een parttime baan. In de éénoudergezinnen met oudere kinderen komt geen duidelijke voorkeur voor parttime of fulltime banen naar voren. In deze categorie is meer dan de helft op dit moment ook niet echt of niet meer geïnteresseerd in betaald werk (zie tabel 5.1).

5.1.4 Werk zoeken

In totaal hebben 80 geïnterviewde Somalische ouders op dit moment geen betaald werk. Van deze 80 zijn 33 nog niet of niet meer op zoek naar een betaalde baan, meestal omdat zij dit niet combineren met de zorgtaken voor hun kinderen.

De 47 Somalische ouders die op dit moment wel een betaalde baan zouden willen hebben, noemen de volgende activiteiten om dit te realiseren:

- . ingeschreven bij arbeidsbureau (23 van de 47)
- . cursus aan het volgen om kansen te vergroten (18 van de 47)
- . ingeschreven bij uitzendbureau (7 van de 47)
- . vragen bij familie/vrienden/kennissen (7 van de 47)
- . vrijwilligerswerk om kansen te vergroten (6 van de 47)
- . advertenties bijhouden (5 van de 47)

- . zelf bedrijven benaderen (1 van de 47)
- . andere activiteiten (19 van de 47).

5.2 Arbeidsdeelname alleenstaanden

Van de 26 geïnterviewde alleenstaande Somaliërs is de helft (50%) werkloos; 29% heeft een betaalde baan - vrijwel steeds heeft men die via het arbeidsbureau of via het uitzendbureau gekregen - en 21% is nog studierend.

Bij de 7 alleenstaanden met betaald werk gaat het meestal om een vaste baan. Slechts 1 van deze 7 vindt dat de baan goed aansluit bij de eerder opgedane kennis en ervaring. Meestal, namelijk in 6 van deze 7 gevallen, vindt men wel dat men door dit werk de Nederlandse samenleving beter leert kennen.

De alleenstaande Somaliërs die nu geen werk hebben, hebben op een ander moment wel vaak al een betaalde baan in Nederland gehad. Dit gaat namelijk op voor tweederde van hen. Het merendeel - ruim 80% - zou ook nu weer een betaalde baan willen hebben en dan vrijwel steeds een fulltime baan:

- . 82% staat ingeschreven bij een arbeidsbureau
- . 71% staat ingeschreven bij een uitzendbureau
- . 47% zoekt werk via familie/vrienden/kennissen
- . 29% houdt advertenties bij
- . 18% benadert zelf bedrijven
- . 18% volgt een cursus om hun kansen op de arbeidsmarkt te vergroten.

5.3 Arbeidsdeelname kinderen

Voor het overgrote deel van de onderzochte *gezinnen* gaat op dat de kinderen nog niet toe zijn aan betaald werk. Slechts in 9 gezinnen is dit wel het geval en het gaat daarbij uiteraard om gezinnen met (ook) oudere kinderen (zie tabel 5.1).

Van 9 kinderen die op zoek zijn naar werk staan er 6 ingeschreven bij het arbeidsbureau en 7 bij het uitzendbureau. Van deze 9 kinderen krijgen er 3 hulp van hun ouders bij het zoeken naar werk, hetgeen inhoudt dat deze ouders meegegaan zijn naar het arbeidsbureau en/of het uitzendbureau. Voorzover de ouders zelf werk hebben proberen ze de contacten met hun huidige werkgever/bedrijf te benutten voor hun kinderen. Meestal, namelijk in 6 van de 9 gezinnen met werkzoekende kinderen, spelen de ouders geen rol bij het proces van werk zoeken. Praktisch alle ouders geven er de voorkeur aan dat hun kinderen eerst een goede opleiding volgen en dan pas werk gaan zoeken. Slechts 2 van de geïnterviewde Somalische ouders hebben niet zo'n uitgesproken voorkeur. Deze twee vinden dat hun kinderen zelf moeten bepalen wat ze doen.

Tabel 5.1 - Arbeidsparticipatie, naar gezinssituatie

	tweeouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met (ook) oudere kinderen	totaal	(alleen- staanden)
	(N=26)	(N=44)	(N=26)	(N=96)	(N=26)
1. Momenteel betaald werk					
. ja, 24-36 uur per week	4%	4%	19%	8%	(4%)
. ja, 36 uur per week en meer	31%	0%	0%	9%	(25%)
. nee	65%	96%	81%	83%	(71%)
totaal	100%	100%	100%	100%	(100%)
2. Vaste of tijdelijke baan					
. vast	78%	100%	40%	71%	(71%)
. tijdelijk	22%	0%	60%	28%	(29%)
totaal (aantal = 100%)*	(N=9)	(N=2)	(N=5)	(N=17)	(N=7)
3. Eerder betaald werk in Nederland gehad					
. ja	0%	5%	5%	4%	(65%)
. nee	100%	95%	95%	96%	(35%)
totaal (aantal = 100%)	(N=17)	(N=42)	(N=21)	(N=80)	(N=19)
4. Zou men op dit moment betaald werk willen hebben					
. ja, liefst fulltime	50%	3%	15%	15%	(76%)
. ja, liefst parttime	19%	56%	15%	37%	(6%)
. ja, geen voorkeur voor full- of parttime	0%	3%	15%	5%	(0%)
. nee	31%	38%	55%	42%	(18%)
totaal (aantal = 100%)	(N=17)	(N=42)	(N=21)	(N=80)	(N=19)
5. Heeft een of meer van de kinderen betaald werk in Nederland (gehad)					
. ja	96%	100%	69%	90%	(nvt)
. nee	4%	0%	31%	10%	(nvt)
totaal	100%	100%	100%	100%	(nvt)
6. Is een of meer van de kinderen op zoek naar betaald werk					
. ja	100%	100%	69%	90%	(nvt)
. nee	0%	0%	31%	10%	(nvt)
totaal	100%	100%	100%	100%	(nvt)

* Deze vraag was maar voor een deel van de geïnterviewden van toepassing. Vandaar dat hier tussen haakjes het aantal personen staat vermeld waarvoor deze vraag van toepassing was.

Er doen zich (nog) niet veel meningsverschillen voor tussen de ouders en de kinderen op dit punt. In totaal 6 van de 100 Somalische ouders maken melding van dergelijke meningsverschillen. In enkele gevallen zijn de ouders werkloos en schamen de kinderen zich dat hun vader of moeder geen werk hebben. In andere gevallen zijn de ouders het niet eens met het werk wat de kinderen willen gaan doen. In de overgrote meerderheid van de gezinnen is werk c.q. werkloosheid geen punt van discussie. Dit is begrijpelijk als we bedenken dat in de meeste gezinnen de kinderen nog jong zijn en voorlopig nog op school zitten. Keuzes rond baan en beroep, werk en werk zoeken zijn in deze gezinnen nog minder aan de orde.

5.4 Problemen bij zoeken en vinden van werk

Aan alle 125 geïnterviewde Somaliërs is gevraagd welke problemen zich bij henzelf c.q. bij hun gezinsleden hebben voorgedaan bij het zoeken en vinden van betaald werk. In volgorde van voorkomen gaat het hierbij om:

- . Niet over de goede opleiding/diploma beschikken door 73% genoemd
- . Nederlandse taal niet voldoende beheersen door 70% genoemd
- . Geen geschikte baan aangeboden krijgen door 52% genoemd
- . Moeilijk informatie over werkmogelijkheden vinden door 50% genoemd
- . Niet goed weten hoe te solliciteren door 46% genoemd
- . Bemiddelingsbureaus helpen niet goed door 30% genoemd
- . Afwijzende houding bij werkgevers door 27% genoemd
- . Niet goed weten wat voor werk men wil/kan door 22% genoemd

Tabel 5.2 - Belemmeringen voor de arbeidsdeelname, naar gezinssituatie

	tweeouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met (ook) oudere kinderen	totaal	(alleen- staanden)
	(N=26)	(N=44)	(N=26)	(N=96)	(N=26)
<i>Problemen</i>					
a. Geen goede opleiding/diploma's	69%	70%	77%	72%	(76%)
b. Nederlandse taal onvoldoende beheersen	58%	70%	77%	69%	(72%)
c. Geen geschikte baan aangeboden	54%	45%	50%	51%	(56%)
d. Moeilijk informatie over werkmogelijkheden vinden	38%	48%	58%	47%	(60%)
e. Niet goed weten hoe te solliciteren	42%	36%	50%	40%	(72%)
f. Bemiddelingsbureaus helpen niet goed	42%	30%	27%	31%	(28%)
g. Afwijzende houding werkgevers	35%	27%	19%	27%	(28%)
h. Niet goed weten wat men wil/kan	12%	30%	15%	20%	(28%)

Voor de meeste belemmeringen geldt dat ze in ongeveer gelijke mate ervaren worden door de geïnterviewde Somaliërs in de onderscheiden gezinstypen. Alleenstaanden melden wel duidelijk vaker problemen met solliciteren dan de andere Somaliërs, maar dit komt waarschijnlijk omdat zij vaker over concrete ervaringen met solliciteren beschikken.

6 Sociale contacten en contacten in het gezin

6.1 Contacten in de buurt

Praktisch alle geïnterviewde Somalische ouders en hun kinderen wonen in een huurhuis (98%). In de buurt waar zij wonen is nogal eens (43%) sprake van vooral mensen van niet-Nederlandse herkomst. In 32% van de gevallen wonen in hun buurt in ongeveer gelijke mate Nederlanders als niet-Nederlanders. Een kwart van de geïnterviewde Somalische ouders woont met hun kinderen in een buurt waar vooral mensen van Nederlandse herkomst wonen.

Een meerderheid van de Somalische ouders heeft veel (22%) of redelijk veel (37%) contacten in hun woonomgeving. Van de rest heeft 20% niet zo veel contacten in de buurt en 21% (vrijwel) geen.

Ruim eenderde deel (37%) van de geïnterviewde Somalische ouders heeft in ongeveer gelijke mate contacten met Nederlanders en niet-Nederlanders in de buurt. De rest heeft meestal (61%) vooral contact met andere Somaliërs. Een beperkt deel van de Somaliërs (3%) heeft vooral contact met Nederlanders.

Op deze punten is er nauwelijks verschil tussen ouders die tezamen met hun partner zorgen voor hun kinderen en ouders die deze taak alleen vervullen. Ook is er geen verschil of in hun gezinnen sprake van uitsluitend jongere kinderen of dat (ook) oudere kinderen deel uitmaken van het gezin. Op de genoemde punten is er ook niet veel verschil tussen de geïnterviewde Somalische ouders en de geïnterviewde alleenstaanden. Wel - zie tabel 5.1 - wonen de Somalische alleenstaanden nog wat vaker (64%) in buurten waar vooral mensen van niet-Nederlandse herkomst wonen dan de Somalische ouders (43%).

6.2 Contacten in verenigingsverband

Bijna tweederde deel (65%) van de Somalische *ouders* is niet aangesloten bij een club of vereniging. De rest is lid van een of meer van de volgende organisaties:

. vrijwilligersgroep	door 25% van de ouders genoemd
. zelforganisatie	door 9% van de ouders genoemd
. buurtvereniging	door 8% van de ouders genoemd
. culturele vereniging	door 8% van de ouders genoemd
. steunpunt vluchtelingen	door 7% van de ouders genoemd
. gezelligheidsvereniging	door 4% van de ouders genoemd

- . vrouwengroep door 4% van de ouders genoemd
- . studentenvereniging door 1% van de ouders genoemd
- . iets anders door 5% van de ouders genoemd

Bijna de helft (46%) van de geïnterviewde Somalische ouders geeft aan dat een of meer van hun kinderen lid is van een club of vereniging. Het gaat hierbij vooral om sportclubs, op enige afstand gevolgd door culturele verenigingen, studentenverenigingen en buurtverenigingen (zie tabel 6.1). Zoals te verwachten is wordt het lidmaatschap van clubs en verenigingen vooral aangetroffen in gezinnen met (ook) oudere kinderen.

Tabel 6.1 - Contacten in buurt en verenigingsverband, naar leefsituatie

	tweeouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met (ook) oudere kinderen	totaal	(alleen- staanden)
	(N=26)	(N=44)	(N=26)	(N=96)	(N=26)
<i>1. Typering buurt</i>					
. vooral mensen van Nederlandse herkomst	35%	20%	23%	25%	(12%)
. vooral mensen met niet-Nederlandse herkomst	38%	41%	50%	43%	(64%)
. beide in ongeveer gelijke mate	27%	39%	27%	32%	(24%)
totaal	100%	100%	100%	100%	(100%)
<i>2. Aantal contacten in buurt</i>					
. veel	19%	16%	27%	22%	(16%)
. redelijk veel	42%	39%	35%	37%	(48%)
. niet zo veel	19%	25%	12%	20%	(20%)
. (vrijwel) geen	19%	20%	27%	21%	(16%)
totaal	100%	100%	100%	100%	(100%)
<i>3. Aard contacten in vrije tijd</i>					
. vooral met Nederlanders	0%	3%	5%	3%	(5%)
. vooral met Somaliërs	57%	54%	58%	56%	(62%)
. vooral met andere niet-Nederlanders	0%	6%	5%	5%	(5%)
. met iedereen in ongeveer gelijke mate	43%	37%	32%	37%	(29%)
totaal	100%	100%	100%	100%	(100%)

Vervolg Tabel 6.1 - Contacten in buurt en verenigingsverband, naar leefsituatie

	tweeouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met (ook) oudere kinderen	totaal	(alleen- staanden)
	(N=26)	(N=44)	(N=26)	(N=96)	(N=26)
4. Zelf lid van een vereniging of club					
. nee	62%	73%	65%	65%	(64%)
. ja	38%	27%	35%	35%	(36%)
totaal	100%	100%	100%	100%	(100%)
5. Zijn de kinderen lid van een vereniging of club					
. nee	69%	64%	31%	54%	nvt
. ja, van sportclub	15%	32%	58%	37%	nvt
. ja, van buurtvereniging	4%	5%	12%	8%	nvt
. ja, van culturele vereniging	0%	5%	19%	10%	nvt
. ja, van gezelligheidsvereniging	4%	0%	4%	4%	nvt
. ja, van studentenvereniging	0%	2%	15%	8%	nvt
. ja, elders	8%	5%	8%	6%	nvt
totaal*	100%	113%	147%	127%	nvt

* Het totaal kan meer dan 100% bedragen omdat kinderen lid kunnen zijn van meer dan één club of vereniging.

6.3 Contacten van de kinderen met de Nederlandse samenleving

Van de Somalische ouders vindt 42% het belangrijk dat hun kinderen contacten hebben met Nederlandse kinderen. De desbetreffende ouders stimuleren dit ook meestal (34% stimuleert; 8% stimuleert niet). De andere 52% vindt het niet belangrijk, waarbij overigens géén van de ouders aangeeft dat zij dit (zouden) willen voorkomen. Wanneer hun kinderen contacten met Nederlandse kinderen (willen) leggen dan hebben zij hier geen enkel bezwaar tegen. Een deel van de Somalische ouders houdt helemaal niet bij of en welke contacten hun kinderen leggen: 22% zegt namelijk niet te weten of hun kinderen Nederlandse vrienden of kennissen hebben. Bij een kwart van de gezinnen uit dit onderzoek hebben de kinderen vooral niet-Nederlandse vrienden en kennissen. In de meeste gezinnen hebben de kinderen ook (48%) of vooral Nederlandse vrienden en kennissen (8%).

Op de vraag van wie hun kinderen vooral leren hoe het er in Nederland toegaat en welke regels, gewoontes en gebruiken hier gangbaar zijn, geven de 100 Somalische ouders de volgende antwoorden:

. via school, van leraren, klasgenoten	door 70 van de 100 genoemd
. van ons als ouders	door 34 van de 100 genoemd
. van andere Nederlandse kinderen of vrienden	door 22 van de 100 genoemd
. via clubs	door 18 van de 100 genoemd
. van buurtgenoten	door 12 van de 100 genoemd
. van Somalische vrienden die al langer in Nederland zijn	door 8 van de 100 genoemd
. van begeleiders/vrijwilligers (bijv. Vrijwilligerswerk)	door 2 van de 100 genoemd

Vooraf de school en, hoewel in mindere mate, de ouders spelen een rol bij het inburgeren van de Somalische kinderen in de Nederlandse samenleving. Dit gaat op voor alle drie typen gezinnen die we hebben onderscheiden (zie tabel 5.2). Zoals te verwachten is, spelen andere Nederlandse kinderen, clubs en buurtgenoten duidelijk vaker een rol bij het thuisraken van de Somalische kinderen in Nederland in gezinnen met oudere kinderen dan het geval is bij gezinnen met alleen jonge kinderen.

Tabel 6.2 - Rol van anderen bij het inburgeren van de kinderen, naar gezinssituatie

	tweeouder- gezin met jonge kinderen (N=26)	éénouder- gezin met jonge kinderen (N=44)	éénouder- gezin met (ook) oudere kinderen (N=26)	totaal (N=96)
<i>1. Meest genoemde personen van wie kinderen leren om thuis te raken in Nederland</i>				
a. school/leraren/klasgenoten	65%	68%	73%	70%
b. ouders	38%	34%	27%	34%
c. andere Nederlandse kinderen/vrienden	8%	18%	35%	22%
d. clubs/verenigingen	12%	9%	35%	18%
e. buurtgenoten	8%	9%	19%	12%
<i>2. Hulp ouders bij inburgeren</i>				
. ja, veel	19%	13%	23%	19%
. ja, beetje	23%	28%	8%	20%
. nee, kinderen hebben er geen behoefte aan	23%	18%	12%	17%
. nee, kinderen zouden wel willen maar wij kunnen niet door onvoldoende (taal)kennis	31%	41%	58%	43%
. nee, wij willen niet dat kinderen vernederlandsen	4%	0%	0%	1%
totaal	100%	100%	100%	100%

Van de Somalische ouders geeft 39% te kennen dat ze hun kinderen in meer of mindere mate helpen om hun kinderen bekend of vertrouwd te maken met de regels en gebruiken in Nederland. De andere 61% van de ouders doet dat niet. Vrijwel nooit is dit op onwil gebaseerd omdat men niet wil dat de kinderen teveel ‘vernederlandsen’. Volgens de geïnterviewde ouders hebben de kinderen er nogal eens geen behoefte aan, met name in de gezinnen met alleen jonge kinderen. Vaker is men zich bewust dat men de kinderen, die dit wel zouden willen, niet kan helpen omdat men de Nederlandse taal onvoldoende kent en/of omdat men zelf onvoldoende bekend is met de regels en gebruiken in Nederland. Dit gaat vooral vaak op voor de Somalische ouders met oudere kinderen (zie tabel 6.2).

6.4 Spanningen in gezinnen

Bijna tweederde deel (63%) van de Somalische ouders geeft te kennen dat zich in meer of mindere mate problemen voordoen in hun gezin omdat hun kinderen dingen doen of aan dingen meedoen die zij als ouders liever niet zouden zien of zelfs expliciet afkeuren.

Kijken we wat verder naar deze problemen dan blijkt het vaak om spanningen tussen kinderen en ouders te gaan omdat de ouders meer dan de kinderen willen vasthouden aan de cultuur van hun herkomstland en de kinderen meer open staan voor de Nederlandse cultuur. Met name door de Somalische ouders met (ook) oudere kinderen wordt vaak gewag gemaakt van dergelijke spanningen in hun gezin (zie tabel 6.3). Desgevraagd hebben 46 ouders aangegeven waarover vooral problemen ontstaan (tussen haakjes aantal keren dat dit punt is genoemd):

- kinderen doen heel veel andere dingen, cultuurverschil, cultuurbotsing (13x)
- kinderen ‘verlaten’ eigen cultuur, laten eigen cultuur te veel los (6x)
- (wederzijds) onbegrip, slechte communicatie met kinderen (6x)
- geloofskwesties, andere ideeën, kinderen doen zaken waar islam tegen is (5x)
- gebruiken van alcohol en drugs (5x)
- disco, feesten, tv-kijken, soms ten koste van school (4x)
- niet luisteren naar ouders, weinig respect hebben voor ouders (4x)
- kinderen onttrekken zich aan controle ouders (2x)
- kinderen denken te veel vrijheid te kunnen nemen (2x)
- spijbelen, schooluitval (2x)
- omgang tussen jongens en meisjes (2x)
- problemen over opvoedingsmethodes ouders (2x)

Tabel 6.3 - Spanningsbronnen, naar gezinssituatie

	tweeouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met jonge kinderen	éénouder- gezin met (ook) oudere kinderen	totaal
	(N=26)	(N=44)	(N=26)	(N=96)
1. % waarbij sprake is van de volgende spanningen				
a. Kinderen interesseren zich niet meer genoeg voor eigen cultuur	23%	50%	57%	44%
b. Kinderen geven gebruiken op die voor ouders waardevol zijn	20%	26%	64	35%
c. Kinderen nemen te veel Nederlandse gemeenten over	28%	26%	50%	35%
d. Ouderen hebben onvoldoende zicht op wat kinderen buitenshuis doen	20%	16%	54%	28%
e. Kinderen gaan teveel eigen weg	20%	15%	50%	27%
f. Opvattingen kinderen botsen met die van ouders	16%	12%	52%	24%
g. Kinderen hebben geen begrip voor opvattingen van de ouders	16%	10%	31%	19%
h. Kinderen luisteren onvoldoende naar ouders	12%	8%	38%	17%
2. % dat aangeeft dat de spanningen in de afgelopen jaren zijn toegenomen	15%	12%	31%	17%
3. % dat volgende pogingen doet om de spanningen te voorkomen of te verminderen				
a. Met kinderen praten/door begrip te vragen	42%	61%	58%	57%
b. Door bepaalde zaken door de vingers te zien	31%	52%	77%	55%
c. Door duidelijk grenzen te stellen aan wat kinderen wel en niet mogen	42%	57%	58%	55%
d. Door eigen mening aan te passen	31%	52%	54%	48%
e. Door afspraken met kinderen te maken	27%	57%	50%	48%
f. Door eigen opvatting tegenover die van kinderen te zetten	35%	32%	65%	44%
g. Door problemen door te spreken met familie/vrienden	15%	11%	15%	15%
h. Door hulp bij instellingen te vragen	0%	2%	12%	5%

Bijna eenderde deel (31%) van deze ouders geeft aan dat de spanningen in hun gezin de afgelopen jaren zijn toegenomen. Redenen die sommige ouders daarvoor geven zijn dat de kinderen ouder worden en zich meer los gaan maken van hun culturele achtergronden en dat kinderen meer op eigen benen komen te staan en die grotere

vrijheid soms niet goed aankunnen. Andere ouders zoeken het probleem bij zichzelf: ze begrijpen hun kinderen niet meer, weten niet hoe ze hun inmiddels grotere kinderen goed op moeten voeden of hebben het idee dat ze hun verantwoordelijkheden soms uit de weg gaan. Een afname van spanningen wordt duidelijk minder vaak gemeld, namelijk door 15% van de ouders met (ook) oudere kinderen.

Desgevraagd geven veel van de geïnterviewde Somalische ouders te kennen dat zij de spanningen in hun gezin proberen te voorkomen of te verminderen door met hen te praten en grenzen te stellen, maar dat zij ook vaak bepaalde zaken door de vingers zien en hun eigen meningen of opvattingen aanpassen (zie tabel 6.3).

7 Integratie: belemmeringen en bevorderende factoren

7.1 Belemmeringen voor integratie

Alle geïnterviewden is aan het einde van het interview de (open) vraag voorgelegd welke naar hun mening de belangrijkste belemmeringen voor Somalische jongeren in Nederland zijn. In totaal hebben 78 personen deze vraag beantwoord. Uit de gerubriceerde antwoorden komen de volgende belemmeringen naar voren:

- 'cultuurverschillen, andere gewoontes, religie (29x genoemd)
- 'taal niet spreken, problemen met de taal' (11x)
- 'te weinig omgang met Nederlandse leeftijdgenoten' (11x)
- 'onwetendheid, onbekendheid met Nederlandse normen en waarden' (8x)
- 'negatief beeld bij Nederlanders, allochtoon zijn, discriminatie' (7x)
- 'geen opleiding, schoolverzuim, slechte schoolprestaties' (7x)
- 'op zwarte scholen zitten, verkeerde studieadviezen, verkeerde opleidingen' (6x)
- 'niet gemotiveerd zijn, geen doelen hebben, qat gebruiken' (6x)
- 'slechte adviezen Nederlandse instellingen, weinig ondersteuning ouders' (5x)
- 'werkloosheid, geen kans op werk, geen geschikt werk' (4x)
- 'geen goede Somalische verenigingen, organisaties' (3x)
- 'niet zelfstandig kunnen functioneren, misbruik maken van vrijheden' (2x)
- 'opvoedingswijze ouders' (1x)

Cultuurverschillen en onbekendheid met Nederlandse normen en waarden zijn in de ogen van de Somaliërs belangrijke belemmeringen voor integratie van Somalische jongeren. Ook problemen met de taal en het gebrek aan contacten met Nederlandse leeftijdgenoten worden relatief vaak genoemd. Verder wijzen nogal wat mensen op problemen rond opleiding en op tekortkomingen in de begeleiding van ouders en kinderen bij opleiding. Een aantal Somaliërs legt het probleem mede aan Nederlandse kant en merkt negatieve beeldvorming en discriminatie aan als belangrijke belemmeringen voor integratie.

7.2 Hoe integratie te bevorderen?

Aan de geïnterviewde Somaliërs is ook de vraag voorgelegd hoe volgens hen de integratie van Somalische jongeren het beste zou kunnen worden bevorderd. Ruim 80 personen hebben die vraag beantwoord, waarbij de meeste een combinatie van maatregelen noemen. De antwoorden leveren het volgende beeld op:

- 'goede opleiding, goede voorlichting, hulp bij opleiding' (27x genoemd)
- 'goede plek of organisatie voor ontmoeting, onderlinge steun en begeleiding' (15x)
- 'taal beter leren, meer steun bij leren van taal' (13x)
- 'verbeteren van contacten met Nederlandse leeftijdgenoten' (10x)
- 'verbeteren van contacten tussen ouders en kinderen, steunen ouders' (6x)
- 'beter voorlichting geven over culturen en cultuurverschillen' (4x)
- 'jongeren Nederlandse cultuur beter leren begrijpen' (4x)
- 'jongeren werk bieden, werkmogelijkheden vergroten' (4x)
- 'jongeren beter controleren' (4x)
- 'discriminatie bestrijden, behandelen als gewone Nederlanders' (4x)
- 'projecten opzetten gericht op integratie, opleiding, werk' (4x)
- 'Nederlandse en Somalische jongeren meer bij elkaar brengen' (3x)
- 'jongeren leren meer voor zichzelf op te komen, begeleiden daarbij' (3x)
- 'beter naar problemen en wensen jongeren luisteren' (2x)
- 'jongeren gevoel geven dat ze zich hier thuis kunnen voelen' (2x)
- 'stoppen met qat, verbieden import qat' (2x)
- 'voorkomen dat ze hun cultuur en religie vergeten' (1x)

Duidelijk is dat een goede opleiding (inclusief goed taalonderwijs) volgens de Somaliërs een belangrijke factor is die integratie van jongeren kan bevorderen. Het gaat er niet alleen om dat ze opleiding krijgen, maar ook dat ze passende opleidingen krijgen, met perspectief op werk. Nogal wat mensen pleiten dan ook voor verbetering van voorlichting en ondersteuning aan ouders en jongeren op dit gebied. Een tweede punt dat er uit springt is verbetering van de contacten, zowel tussen jongeren en hun ouders als tussen jongeren en hun Nederlandse leeftijdgenoten. Meer onderlinge contacten tussen Somalische en Nederlandse jongeren zullen wederzijds begrip van cultuurverschillen kunnen bevorderen. Een derde punt waar nogal wat mensen voor pleiten is een goede eigen plek dan wel een eigen organisatie voor Somalische jongeren. Daar kunnen ze bij elkaar komen, elkaar ondersteunen en van elkaars ervaringen leren.